

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
This project is funded by the European Union.

SİVİL TOPLUM İÇİN POLİTİKA VİZYONU YOL HARİTASI

Yazarlar:

Marina Monciatti
Andrei Marcu
Kemal Demirkol
Nihan Yegin Yarayan
Anita Vollmer

Proje adı: AB-Türkiye İklim Politikası Diyaloğu
TR2016/DG/03/A1-01/134

ERCST
European Roundtable on
Climate Change and
Sustainable Transition

AB-Türkiye
İklim Politikaları Diyaloğu

İKLİM
ARAŞTIRMALARI
DERNEĞİ

Teşekkür

Sivil Toplum için Politika Vizyonu Yol Haritası, Avrupa İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Geçiş Yuvarlak Masası (ERCST) ve İklim Araştırmaları Derneği (IAD) tarafından ortaklaşa uygulanan 'AB-Türkiye İklim Politikası Diyalogu' (Sözleşme no. TR2016/DG/03/A1-01/134) projesi kapsamında üretilmiştir.

Proje, Türkiye ile AB Arasında Sivil Toplum Diyalogu Hibe Programı (CSD-VI) kapsamında Avrupa Birliği'nden fon almıştır. Bu yayın Avrupa Birliği'nin mali desteği ile hazırlanmıştır. İçeriği tamamen ERCST'nin sorumluluğundadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmayabilir.

Bu makale, STK'ları, düşünce kuruluşlarını, akademiye, politika yapıcıları ve endüstri temsilcilerini içeren yazarlar tarafından düzenlenen paydaş istişareleri ve çalıştayların konusu olmuştur. Kuruluşların tam listesi Ek 1'dedir.

Yazarlar

Marina Monciatti, Andrei Marcu, Kemal Demirkol, Nihan Yegin Yarayan ve Anita Vollmer

Katkıda Bulunanlar

Alexandra Maratou (ERCST), Antonio Fernandez (ERCST) ve Thomas Mertens (ERCST)

Çeviri

NOVA

Tasarım

BeeCompany

Mayıs 2022'de yayınlanmıştır

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	1
Şekiller Listesi	3
Tablolar Listesi	4
Kısaltmalar Listesi	4
Önsöz	5
<i>Türkiye Hükümeti</i>	5
<i>TÜRKONFED</i>	5
1. Giriş	6
<i>'AB-Türkiye İklim Politikası Diyalogu' Hakkında</i>	7
2. Avrupa: Genel bir bakış	7
2.1. <i>Ekonomik Durum</i>	8
2.2. <i>Kurumsal ve Siyasi Durum</i>	9
2.3. <i>Enerji ve Çevre</i>	11
2.4. <i>İklim Politikası Durumu</i>	13
<i>Avrupa Yeşil Mutabakatı ve AYM kapsamında devam eden yasal iklim politikası girişimleri</i>	13
2.4.1. <i>Avrupa İklim Yasası</i>	14
2.4.2. <i>55'e Uygun Paketi</i>	14
2.4.3. <i>AB Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM)</i>	14
2.4.4. <i>AB Emisyon Ticaret Sisteminin (ETS) revizyonu</i>	16
2.4.5. <i>Enerji Vergilendirme Direktifinin (ETD) revizyonu</i>	16
2.4.6. <i>Adil Geçiş Mekanizması (JTM)</i>	17
2.4.7. <i>Döngüsel Ekonomi Eylem Planı (DEEP)</i>	17
2.4.8. <i>Tarlardan Sofraya Stratejisi</i>	18
2.4.9. <i>Avrupa İklim Paketi</i>	18
Diğer ilgili AB politikaları	18
2.4.10. <i>AB Hidrojen Stratejisi</i>	18
2.4.11. <i>Sürdürülebilir Finans Taksonomisi</i>	19
2.4.12. <i>Karbon Giderme Belgelendirme Mekanizması (CRC-M)</i>	19
2.5. <i>AB ve Türkiye arasındaki işbirliği ve ticaret: AB müktesebatına uyum</i> ..	19
3. Türkiye: Genel bir bakış	20
3.1. <i>Ekonomik Durum</i>	20
3.2. <i>Kurumsal ve Siyasi Durum</i>	22
3.3. <i>Enerji ve Çevre</i>	26
3.4. <i>İklim Politikası Durumu</i>	29
<i>Türkiye'nin iklim politikalarıyla ilgili temel belgeler</i>	30
3.4.1. <i>Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi (2010-2020)</i>	30
3.4.2. <i>İklim Değişikliği Eylem Planı (2011-2023) (İDEP)</i>	30
3.4.3. <i>Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2023)</i>	31
3.4.4. <i>İklim Değişikliği Ulusal Bildirimleri</i>	31
3.4.5. <i>Niyet Edilen Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkılar</i>	31
3.4.6. <i>Türkiye'nin On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)</i>	32
3.4.7. <i>Yeşil Mutabakat Eylem Planı</i>	32
3.4.8. <i>Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik</i>	33
<i>İklime dayalı gelecek mevzuat ve planlar</i>	33
3.4.9. <i>İklim Kanunu</i>	33
3.4.10. <i>Emisyon Ticareti Sistemi</i>	34

4. Sivil toplum	34
4.1. <i>Sivil Toplum Nedir?</i>	34
4.2. <i>Sivil Toplum Neden Önemli?</i>	35
4.3. <i>AB ve Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Haritalandırılması</i>	36
AB	36
Türkiye	36
Ağlar, Platformlar, Sosyal Hareketler	36
Türkiye'de Örgütlü Uluslararası Çevre STK'ları	37
Türkiye Çevre STK'ları	37
Düşünce Kuruluşları	37
Meslek ve Uzmanlık STK'ları	38
Özel Sektör Dernekleri	38
Sektör Birlikleri	38
4.4. <i>İklim politikası yasama süreçlerine katkıda bulunma kanalları</i>	
AB ve Türkiye	38
AB	38
Türkiye	39
4.5. <i>Sivil toplum için kampanya ve iletişim araçları</i>	40
4.6. <i>Politika oluşturmada STK'lar için kolaylaştırıcı finansman seçenekleri</i>	41
4.7. <i>Etkin katılım süreçlerine ve en iyi uygulamalara dair örnekler</i>	41
4.7.1. <i>Örnek 1: Adil Geçiş Fonu ve Bölgesel Adil Geçiş Planları</i>	41
4.7.2. <i>Örnek 2: AB SKDM Geri Bildirim Prosedürü</i>	42
4.7.3. <i>Örnek 3: Türkiye İklim Şurası</i>	43
5. Sivil Toplum için bir vizyon oluşturmak	0
<i>Yol haritası ve öneriler</i>	0
5.1. <i>Sivil Toplum eylem alanları</i>	0
5.1.1. <i>Ortak bir vizyon yaratmak</i>	0
5.1.2. <i>İletişim stratejilerini geliştirmek ve medya erişimini artırmak</i>	1
5.1.3. <i>Kuruluş içerisinde kapasite geliştirmek</i>	1
5.1.4. <i>Uzun süre faaliyet gösterebilmek için finansman sağlamak</i>	2
5.2. <i>Hükümet - Sivil Toplum etkileşimi</i>	2
5.2.1. <i>Sert kontrol mekanizmalarından kaçınmak</i>	2
5.2.2. <i>Politika oluşturma süreçlerine daha çeşitli Sivil Toplum Kuruluşları grubunu dahil etmek</i>	2
5.2.3. <i>Sivil Toplum için katılımcı süreçler düzenlemek</i>	3
5.3. <i>AB - Türk Sivil Toplumunu etkileşimi</i>	3
5.3.1. <i>Önemli AB ve Uluslararası iklim politikası gelişmelerine odaklanmak</i>	3
5.3.2. <i>AB'den ve alınan uluslararası derslerden ve en iyi uygulamalardan yararlanmak</i>	3
5.3.3. <i>Gelişen iklim politikası ortamındaki fırsatlardan yararlanmak</i>	4
5.3.4. <i>AB-Türkiye işbirliğini yeniden düşünmek: AB-Türkiye ilişkileri için yeni bir yol</i>	4
5.3.5. <i>AB ve Türkiye'deki STK'lara en alakalı iklim politikası gelişmeleri hakkında güncellemeleri bildirmek için bir platform oluşturmak</i>	5
Ek 1	5

Şekiller Listesi

Şekil 1	8
2020 yılında sektörlere göre AB toplam katm değerinin payı	
Şekil 2	9
AB Sanayi üretimi (önceki yıla göre yüzdelik değişim, AB, 2001-2020)	
Şekil 3	11
AB siyasi sisteminin organigramı	
Şekil 4	11
AB Nihai Enerji Tüketimi	
Şekil 5	12
AB-27'de 2020 ve 2030 hedeflerine ulaşmaya yönelik sektörel eğilimler ve ilerleme	
Şekil 6	14
AYM'nin tematik önceliklerine genel bakış	
Figure 7	16
Seçilen Türk endüstrileri için SKDM ödemeleri	
Şekil 8	17
Adil Geçiş Mekanizması Çerçevesi	
Şekil 9	18
Tarladan Sofraya Stratejisinin ana bileşenleri	
Şekil 10	21
2020 ve 2021 Yılı GSYH Büyüme Hızları (TÜİK, 2022)	
Şekil 11	21
2021 yılında sektörlere göre Türkiye toplam katma değerinin payı (TÜİK, 2022)	
Şekil 12	24
Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı	
Şekil 13	26
Türkiye Enerji Arz Dağılımı - 2020	
Şekil 14	27
Kaynak Bazında Türkiye Yerel Enerji Üretimi - 2020	
Şekil 15	28
Türkiye Sektörler Bazında Nihai Enerji Tüketimi	
Şekil 16	28
Türkiye Sektörlere Göre Toplam Sera Gazı Emisyonları	
Şekil 17	29
Kişi Başına CO2 Emisyonu	
Şekil 18	32
Ulusal Katkı Beyanı Emisyon Azaltım Senaryosu	
Figure 19	35
Toplumsal Ekonomiyi Anlamak	
Figure 20	42
Sınırdaki Karbon Düzenlemesi Mekanizması geri bildirim prosedürü örneği	

Tablolar Listesi

Tablo 1	10
AB Kurumlarının niteliklerine ve işlevlerine genel bakış	
Tablo 2	38
İklim politikası yasama süreçlerine katkıda bulunma kanalları AB	

Kısaltmalar Listesi

BMU	Federal Çevre, Doğa Koruma, Nükleer Güvenlik ve Tüketiciyi Koruma Bakanlığı	JTF	Adil Geçiş Fonu
CAN	İklim Eylem Ağı	JTM	Adil Geçiş Mekanizması
SKDM	Sınırdaki Karbon Düzenlemesi Mekanizması	AKAKDO	Arazi Kullanımı, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormanlık
DEEP	Döngüsel Ekonomi Eylem Planı	MW	Megawatt
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı	STÖ	Sivil Toplum Örgütü
CO2e	Karbon dioksit eşdeğeri	OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
BK	Bölgeler Komitesi	PMR	Karbon Piyasasına Hazırlık Ortaklığı
OHY	Ortak Hükümler Yönetmeliği	YED	Yenilenebilir Enerji Direktifi
CRC-M	Karbon Giderme Belgelendirme Mekanizması	SKH	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
STD	Sivil Toplum Diyalogu	KOBİ'ler	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
STK	Sivil Toplum Kuruluşu	SÜG	Sürdürülebilir Ürünler Girişimi
DERBİS	Dernekler Bilgi Sistemi		
EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası		
EBSO	Ege Bölgesi Sanayi Odası		
AK	Avrupa Komisyonu		
AS	Avrupa Sayıştayı		
AMB	Avrupa Merkez Bankası		
AEA	Avrupa Enerji Ajansı		
EED	Enerji Verimliliği Direktifi		
ESK	Ekonomik ve Sosyal Komite		
AYM	Avrupa Yeşil Mutabakatı		
AP	Avrupa Parlamentosu		
ÇPY	Çaba Paylaşımı Tüzüğü		
ETD	Enerji Vergilendirme Direktifi		
ETS	Emisyon Ticaret Sistemi		
AB	Avrupa Birliği		
EUKI	Avrupa İklim Girişimi		
Eurostat	Avrupa İstatistik Ofisi		
GCCA+	Artı Küresel İklim Değişikliği İttifakı		
GSYİH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla		
SGE	Sera Gazı Emisyonları		
INDC	Ulusal Katkı Niyet Beyanı		
IPA	Katılım Öncesi Yardım Aracı		
İSO	İstanbul Sanayi Odası		
İZKA	İzmir Kalkınma Ajansı		

ÖNSÖZ

Avrupa Birliği Başkanlığı olarak AB'nin mali desteği ile uyguladığımız Türkiye ve AB Arasında Sivil Toplum Diyaloğu (CSD) Programını, sivil toplum kuruluşlarını (STK'lar) ortak bir konu etrafında bir araya getirecek, toplumların birbirini tanımaları, karşılıklı bilgi alışverişinde bulunmaları ve kalıcı diyalog kurmalarını sağlayacak bir platform olarak tasarladık. 10 yılı aşkın süredir yürütmekte olduğumuz programın ilk uygulamasına 2008 yılında başlandı.

Altı dönemdir uygulanmakta olan program kapsamında değişik alanlarda yürütülen toplam 418 projeye 54,3 milyon avro kaynak sağladık. Program, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin dört bir köşesinde faaliyet gösteren dernekler, vakıflar, meslek örgütleri, odalar, gençlik girişimleri gibi birçok farklı aktörü bir araya getirdi ve diyalog projeleri sayesinde sivil toplumun farklı kesimlerinden gönüllüler ortak bir hedef doğrultusunda birlikte çalışırken aynı zamanda birbirlerinin deneyimlerinden faydalandı.

Enerji, çevre, yargı ve temel haklar, sosyal politika ve istihdam, eğitim ve kültür, adalet, özgürlük ve güvenlik, işletme ve sanayi politikası, tarım ve balıkçılık, bilgi toplumu ve medya, gümrük birliği, işçilerin serbest dolaşımı, tüketicinin ve sağlığın korunması, eğitim gibi farklı birçok alanda ortak çalışmalar yapılmasına vesile olan program, Türkiye ile AB arasında var olan önyargıların ortadan kaldırılması, sosyal ve kültürel diyaloğun güçlendirilmesi ve Türkiye'nin Avrupa'ya toplumsal entegrasyonunun sağlanması yolunda önemli bir adım olarak öne çıktı.

Programın altıncı dönemi kapsamında desteklenen ve Belçika'dan European Roundtable on Climate Change and Sustainable Transition (ERCST) tarafından İklim Araştırmaları Derneği (IAD) ortaklığı ile yürütülen "İklim Diyaloğu" Projesi, Türkiye'nin iklim politikasını AB ile uyumlu hale getirmeye yönelik bütünsel bir politika belgesi ve yol haritası ortaya koydu. Dilerim bu belge önümüzdeki dönemde hem sivil toplumun hem de özel sektör ve kamunun eylem planlarını hazırlarken faydalanabileceği önemli bir doküman haline gelir.

Bu vesileyle, çevre ve iklim alanına yaptıkları katkılar ve başarıyla yürüttükleri İklim Diyaloğu Projesinden ötürü European Roundtable on Climate Change and Sustainable Transition ve İklim Araştırmaları Derneği'ne teşekkürlerimi sunarım.

Bülent ÖZCAN
Mali İşbirliği ve Proje Uygulama Genel Müdürü
T. C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı

TURKONFED

Sivil toplum paydaşlarını iklim diplomasisi ve diyalog çabalarına dahil etmek, daha kapsayıcı ve yaygın olarak kabul gören iklim politikaları ve hedeflerine yönelik önemli bir ilk adım teşkil ediyor. Kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum paydaşlarının iklim acil durumuyla mücadele ve bu alanda tüm çabaların birbiriyle uyumlu hale getirilmesi için Avrupa kıtamızdan başlayarak güçlerini birleştirmeleri gerekiyor. Bu aynı zamanda Türkiye'nin Avrupa Birliği ile entegrasyon ortaklığını yeniden canlandırmanın ve geliştirmenin de anahtarı olacaktır. Sivil toplumun rolünü artırmamız ve bu diyaloğu daha kapsamlı ve yapılandırılmış bir şekilde derinleştirmeye devam etmemiz; çıktılarını karar verici merciler dahil hem Türkiye hem de AB'den daha geniş bir kitleyle paylaşmamız kritik önem taşıyor.

İklim hedefleri ile bu hedeflerin ekonomik etkileri ve vatandaşlar üzerindeki etkileri arasında hassas bir denge bulunuyor. Yük paylaşımına ilişkin şeffaflık ve adalet, önemli bir zorluk teşkil ediyor. Yeşil büyüme işletmeler için fırsatlara ve uluslararası işbirliğine veya rekabete dönüşebileceğinden, istenmeden sosyo-ekonomik bozulmalara ve ekonomik olarak dezavantajlı kesimler üzerinde eşit olmayan yük dağılımına neden olabilir. İklim değişikliği ile mücadele, enerji sistemlerinin karbondan arındırılması, yenilikçi yeşil teknolojiler, eko-inovasyon, altyapı ve endüstriyel geçiş için önemli ölçüde yeni kapasite dahil kapsamlı yatırım gerektiriyor. Karbon nötrlüğe geçişin adil yük paylaşımı AB ülkeleri arasında halihazırda zorlu bir konu iken, AB Adil Geçiş mekanizmasının parçası olmayan Avrupa'nın geri kalanı ve küresel ortaklar için daha da zorlayıcı. Bu durum Avrupa değer zincirlerine yüksek düzeyde entegrasyona sahip Türkiye için özellikle geçerli. AB'nin iklim politikalarının bölgesel ve uluslararası uyumuna yönelik net bir yön çizilmesi hedefiyle Dünya Ticaret Örgütü hükümlerine uygunluğun sağlanması ve uluslararası çabaların koordinasyonu için mevcut araçların ve yol haritalarının yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. AB'nin Avrupa kıtasında iklim nötrlüğüne ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşması için, kilit ekonomik ve entegrasyon ortaklarıyla yakın işbirliğini sağlaması gerekecek. Bu düzeyde yakın işbirliği için, iddialı hedeflerimize ulaşmaya yönelik net ve uyumlu yol haritalarına, kilometre taşlarına ve yönlendirmeye ihtiyacımız var.

Bu iddialı yeşil dönüşüm gündeminde küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) odaklı ilgi ve desteğe ihtiyacı var. Türkiye'deki KOBİ'lerin yeşil dönüşümünün

destekleyecek politikalara öncelik vermemiz gerekiyor. "KOBİ Stratejisinin Yeşillendirilmesi" ulusal düzeyde olduğu kadar AB - Türkiye ikili işbirliği düzeyinde de ele alınmalı. Avrupa Birliği'ndeki KOBİ'ler ile Türkiye'deki KOBİ'lerin iklim krizi öncelikleri ve zorlukları kesişiyor: Yeşil finansmana erişim, eko-inovasyon kapasitesinin geliştirilmesi, bilgiye erişim ve yeni iklim mevzuatına uyumun getirdiği ek idari yükün hafifletilmesi öne çıkıyor. Ortak sorunlarımızı birlikte çözmemize destek olacak ortak KOBİ mekanizmaları ve platformları oluşturulmalı ve KOBİ'lerin yeşil geçişi bütünsel olarak ele alınmalıdır.

AB, Türkiye'nin en büyük ihracat pazarı ve ithalat sağlayıcısıdır ve Türkiye'nin ihracatının 1/3'ünden fazlası KOBİ'lerden kaynaklanmaktadır. KOBİ'lerin ihracat pazarlarının dağılımı, toplam KOBİ ihracatının yaklaşık yarısının AB ülkelerine yönelik olduğunu göstermektedir. AB'ye düşük ihracat yoğunlukları nedeniyle Sınırdan Karbon Düzenlemesi (SKD) Mekanizmasının ilk aşamasında mikro ve küçük işletmeler üzerindeki etki sınırlı gibi görünse de büyük ve orta ölçekli şirketlerde faaliyet gösteren üreticilerin değer zincirleri genelinde SKD'nin satın alma kararlarını etkilemesi muhtemeldir. Sonuç olarak, daha büyük şirketlerin tedarikçisi olan mikro ve küçük işletmelerin SKD'den dolayı olarak etkilenmeleri muhtemeldir.

KOBİ'lerin yeşil dönüşümü olmadan Avrupa kıtası karbon nötr olamaz. KOBİ'ler çevresel etkiyi azaltmada önemli bir rol oynayabilir ve hem istihdam hem de katma değer yaratmada itici güçtür. Türkiye'de tarım dışı sektörlerdeki KOBİ'ler toplam cironun yarısını ve istihdamın yüzde 70'inden fazlasını oluşturuyor. KOBİ'lerin yeşil dönüşümü sağlamadaki tekil etkileri sınırlı olsa da kümülatif etkileri büyüktür. Düşük karbonlu bir ekonomiye geçişte, kaynak verimliliği ve döngüsel ekonomi alanlarında KOBİ'ler için önemli fırsatlar ortaya çıkıyor ancak KOBİ'lerin yönlendirilmesinin yanı sıra eko-inovasyon kapasitelerinin de geliştirilmesi gerekiyor. KOBİ'ler, yerel topluluklara iyi derecede entegre olan aktörlerdir. İklim politikalarında KOBİ'lerin ele alınmasının olumlu etkisi, toplumun geneline yansyarak güçlenecektir.

Son olarak, SKD, 55'e Uyum Paketi, Yeşil Mutabakat ve ilgili diğer AB yasal düzenlemeleri ele alınırken, Türkiye'nin Avrupa ekonomisine yüksek düzeyde entegrasyonu ve AB - Türkiye Gümrük Birliği tarafından sağlanan yasal çerçevenin dikkate alınması gerekmektedir. AB ile Türkiye arasında SKD ve genel olarak Yeşil Mutabakat konusunda yapısal bir diyalog ve işbirliğinin oluşturulması kritik ve acildir. Bu tür bir işbirliğindeki herhangi bir gecikme, AB ve Türkiye'deki entegre tedar-

ik zincirlerinde bozulmalara yol açacak ve ekonomik toparlanmayı baltalayacak, iklim hedeflerinde ve iklimle ilgili düzenlemelerin uyumunda farklılıklar yaratacaktır. Yeni kurulan Türkiye Yatırım Platformu ve AB ile Türkiye arasındaki mevcut mekanizma, ilişkilerin yasal zemini korunarak Türk yasal mevzuatının AB müktesebatına uyumunun sağlanması için derinleştirilmelidir. Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil geçiş alanındaki siyasi ve teknik işbirliği, Türkiye'nin Avrupa Yeşil Mutabakatı'na entegrasyonunun önünü açmak için çok önemlidir. Bu işbirliği döngüsel ekonomi, yeşil teknolojiler, araştırma ve inovasyon, sürdürülebilir finans, yenilenebilir enerji ve KOBİ'leri de içerecek şekilde sürdürülebilirlik için endüstriyel geçiş patikaları gibi alanlara genişletilebilir. Sonuç olarak bu ortak çabalar, yeşil geçiş için AB'nin küresel liderliğine Türkiye'nin katkısını ve ayrıca AB'nin ve daha geniş Avrupa'nın direnci ve rekabet gücünü destekleyecektir. AB - Türkiye Yüksek Düzeyli İklim Diyaloğları ve karbon fiyatlandırması ve iklim adaptasyonuna ilişkin çalışma grupları ile sivil toplumla AB-Türkiye İklim Politikası Diyaloğu, bu yönde daha fazla işbirliğine giden yolu açmaktadır.

Uygun ve adil uyumlaşma mekanizması, somut araçlar ve bir işbirliği yol haritası açık bir şekilde yönü tayin etmek için faydalı olabilir. Ortak bir sürdürülebilirlik gündemine ulaşmak için en kapsamlı ve yasal zemini sağlam platform, AB - Türkiye Gümrük Birliği modernizasyonu tarafından sağlanacak yapısal çerçeve olacaktır. AB-TR Gümrük Birliği'nin modernizasyonu, KOBİ faslı ile kapsamlı ekonomik entegrasyon, sürdürülebilir kalkınma, dijitalleşme ve yeşil dönüşümü temel almalıdır. Ayrıca Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği'nin modernizasyonu Avrupa iş dünyasının ortak çağrısıdır.

Avrupa KOBİ Birliği SMEunited üyesi olan TÜRKONFED, Türkiye'nin tüm bölgelerini temsil eden ve en fazla sayıda kadın derneğinden oluşan, yaklaşık 40.000 Türk işletmesiyle en büyük bağımsız ve gönüllülüğe dayalı temsili kuruluştur. TÜRKONFED, dijital ve yeşil geçişin yanı sıra Türkiye'nin demokratik ve sürdürülebilir kalkınmasına olan bağlılığını sürdürmektedir; Türkiye'nin AB entegrasyon sürecini savunmakta, kadın hakları, hukukun üstünlüğü ve demokratik özgürlüklerin açık bir destekçisi olarak bu konuda çok sayıda girişimde bulunmaktadır. Bu girişimler arasında TÜRKONFED'in Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve TÜSIAD ile ortaklaşa kurduğu Hedefler İçin İş Dünyası Platformu (B4G) ile "Avrupa Yeşil Mutabakatı ve KOBİ'ler" raporu ve Türkiye'de yeşil geçişe yönelik kapsamlı bilinçlendirme faaliyetleri öne çıkmaktadır.

1. GİRİŞ

Sivil toplum, değişen iklimde, politika oluşturmada katalitik bir rol oynamaktadır. Sivil toplum, iklim değişikliği konusunda yeni yasalar, programlar, politikalar veya stratejiler için baskı yapabilir, hükümetleri taahhütlerinden sorumlu tutabilir ve iklim değişikliğinden en çok etkilenen hassas grupların çıkarlarını gözetebilir.

Avrupa Birliği (AB), iddialı politikalarıyla iklim değişikliğiyle mücadele etmektedir. Son on yılda AB, Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM) kapsamındaki ve yakın zamanda yayınlanan 55'e Uygun (Fit for 55) paketi de dâhil olmak üzere iklim politikaları ve girişimi üzerine seçkin bir proje geliştirmiştir. Öte yandan, Türkiye'de iklim gündemini ilerletmek için önemli bir ilerleme kaydetmektedir ve özellikle iklim cephesinde AB müktesebatına uyum sağlamaya devam etmektedir.

Bu süreci desteklemek ve hızlandırmak için 'AB-Türkiye İklim Politikası Diyaloğu', AB ile Türkiye arasında iklim değişikliği politikasının ifade edilmesi konusunda Türkiye ve Avrupa sivil toplum kuruluşları (STK) arasında bir diyalog oluşturmuştur. Bu diyalog ile aynı zamanda STK'lara iklim hırsını yaygınlaştırma konusundaki kilit rollerinde yardımcı olması ve Türkiye'de iklim değişikliği politikalarının geliştirilmesine ve uygulanmasına destek olması amaçlanıyor. Sivil Toplum için Politika Vizyonu Yol Haritası, geçtiğimiz yıl içinde gerçekleştirilen proje faaliyetlerinin ve Avrupa ve Türk sivil toplumu arasındaki diyalogun sonuçlarını sunmaktadır.

Politika Vizyonu Yol Haritası aynı zamanda STK'lara iklim değişikliği konusundaki vizyonlarını nasıl daha iyi ifade edebilecekleri, Türk iklim politikasını AB ile uyumlu hale getirebilecekleri ve iklim eylemini nasıl ilerletecekleri konusunda bir plan sağlamayı da amaçlamaktadır. Sivil toplum (ve endüstrilerin) stratejilerini ve eylem planlarını net hedeflere yönelik olarak yapılandırmaya yardımcı olacağından, bu şekilde bütünsel bir vizyon garanti edilmektedir. Rapor şunları sunmaktadır:

- AB ve Türkiye iklim değişikliği politikasındaki son gelişmelere üst düzey bir genel bakış
- AB'deki iklim politikası etkileşimi ve gelişmelerinden öğrenilen, Türkiye'ye uygun tercüme edilebilecek ve uygulanabilecek bir dizi etkili uygulama ve ders
- Yerel Sivil Toplumun ve paydaşların iklim politikası gelişmelerini daha iyi ifade etmek ve ilerletmek için atması gereken net adımları içeren bir yol haritası

Rapor, hem AB'den hem de Türkiye'den sivil toplum kuruluşları ile yapılan 15'ten fazla görüşme ve proje boyunca düzenlenen ve kamu, akademi ve endüstri perspektiflerini bir araya getiren çok sayıda çalışmaya² dayanmaktadır.

Bu tartışmalara ek olarak, bağımsız araştırma ve literatür taraması yapılmıştır ve proje etkinliklerinin bir parçası olarak bilgi çıktıları üretilmiştir. Örneğin Kutu 1'de bulunan "Sınırdaki Karbon Düzenlemesi Mekanizmasının Türkiye Ekonomisine Etkileri" konulu çalışma gibi bilgi çıktıları bu rapora entegre edilmiştir.

Özetlemek gerekirse, rapor, STK'lar için öneriler ve yol haritası için zemin hazırlayarak, diyaloglar sırasında belirlenen temel endişeleri ve düşünceleri yansıtmaktadır. Bu yayının Türkiye'deki sivil toplumu desteklemek ve AB-Türkiye STK etkileşimini güçlendirmek için zamanında, ilgili ve faydalı bir kaynak olarak hizmet edeceğini umuyoruz.

'AB-Türkiye İklim Politikası Diyaloğu' Hakkında

Nisan 2021'de başlayan 'AB - Türkiye İklim Politikası Diyaloğu', Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve Avrupa Birliği Başkanlığı tarafından koordine edilen Türkiye ile AB Arasında Sivil Toplum Diyaloğu Hibe Programı (CSD-VI) kapsamında Avrupa İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Geçiş Yolları Masası (ERCST) ve İklim Araştırmaları Derneği (IAD) tarafından ortaklaşa yürütülmektedir.

'AB - Türkiye İklim Politikası Diyaloğu' projesi, bir ağ oluşturmak ve AB ile Türk sivil toplum kuruluşları arasında diyaloğu kolaylaştırmak, AB ve Tür-

kiye kilit STK'larının paydaş haritasını çıkarmak, AB ve Türkiye'deki kilit STK'larla bire bir görüşmeler gerçekleştirmek, araştırma materyalleri ve sunumlar dahil olmak üzere bilgi çıktıları elde etmek, proje geliştirmelerinin iletişim ve yaygınlaştırma faaliyetlerini sağlamak ve AB ile Türk STK'ları arasında sürdürülebilir bir diyalog için yol haritası geliştirmek gibi faaliyetlerde dahil olmak üzere çok sayıda faaliyet ve eylemi içermektedir.

Bu diyaloğun başlıca yararlanıcıları, STK'lar, akademi, kalkınma ajansları, sanayi odaları, endüstriyel ve bölgesel dernekler, hükümet ve iklim değişikliği politikası oluşturmada yer alan farklı bakanlıklar, büyük ve küçük orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) ve toplumun daha geniş parçaları da dahil olmak üzere toplumdur.

1 Danışılan sivil toplum kuruluşları: Cembureau, Eurometaux, FuelsEurope, TÜRKONFED, TÜSİAD, Kadir Has Üniversitesi, YASED, Yeşil Düşünce Derneği, GCCA+, IZKA, EBSO, WBCSD, ISO, WWF, Türkiye Demir Çelik Derneği, Turkcimento, İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul Teknik Üniversitesi

2 Yürütülen çalıştaylar:
- 6 Temmuz 2021: AB-Türkiye İklim Politikası Diyaloğu: Açılış Etkinliği
- 6 Ekim 2021: AB-Türkiye İklim Politikası Diyaloğu: SKDM, ETS ve Adil Geçiş Mekanizması üzerine derinlemesine inceleme
- 23 Şubat 2022: AB-Türkiye İklim Politikası Diyaloğu: İklim politikalarının geliştirilmesinde Sivil Toplumun Rolü

2. AVRUPA: GENEL BAKIŞ

Avrupa Birliği, 4.233.262 km²'lik bir alanı kaplayan ve 447,3 milyon (2020) nüfusa sahip 27 Üye Devletten oluşan siyasi ve ekonomik bir birliktir. Dünyanın en küçük ikinci kıtası olmasına rağmen, dünya çapında güçlü bir jeopolitik ve ekonomik etkiye sahiptir. Son on yılda AB, kendisini iklim sahnesinde küresel bir lider olarak konumlandırarak, birden fazla politika alanında iklimle ilgili iddialı mevzuatları benimsemektedir.

2.1. Ekonomik Durum

Avrupa Birliği, AB Üye Devletleri içinde malların, sermayenin, insanların ve hizmetlerin serbest dolaşımını içeren bir iç ortak pazara sahiptir ve dünyanın en büyük ticaret bloğudur. Aynı zamanda dünyanın en büyük işlenmiş mal ve hizmet ihracatçısıdır.

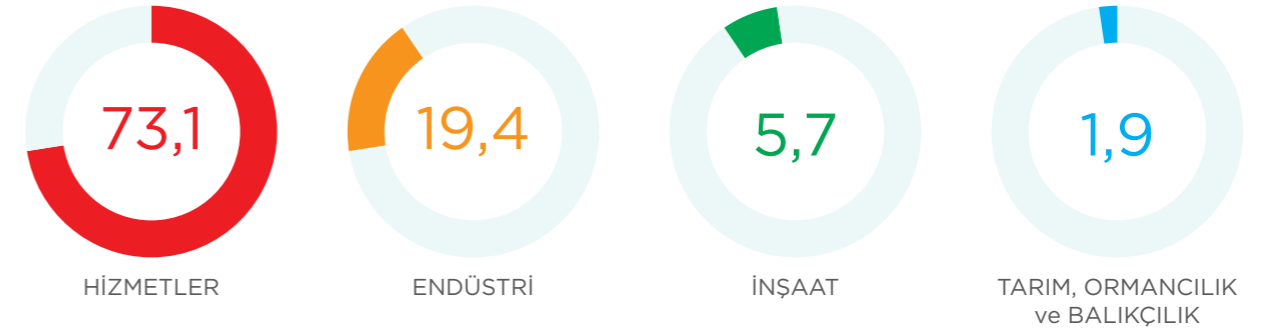
2020'de AB GSYİH'si 13.306 milyar Avro değerindedir. Ancak ekonomi, COVID-19 krizinden ağır şekilde etkilenmiştir ve GSYİH %6,1 düşmüştür. Pandemi, AB'yi ve dünyadaki diğer ülkeleri de derinden değiştirmiştir. Ayrıca önümüzdeki yıllarda bir dizi sosyal, ekonomik ve çevresel sorun üzerinde kalıcı bir etkiye sahip olması da muhtemeldir.

COVID-19 pandemisine ek olarak, hemen yanı başında gerçekleşen Rusya-Ukrayna savaşı ve Avrupa'da rekor seviyedeki yüksek elektrik fiyatlarıyla kendini gösteren enerji krizi nedeniyle Avrupa 2022'ye çalkantılı bir başlangıç yapmaktadır. Eurostat'a göre, Ocak 2022'de yıllık enerji enflasyonu %27 olarak tahmin edilmiştir ve tüketim malları ve hizmetlerinin yıllık enflasyonu Mart 2022'de %7,8'e yükselmiştir. Bu durum hem işletmeleri hem de haneleri yoğun bir şekilde etkilemiştir. Bu etki, savaş, COVID-19'un etkileri ve geçiş için yapılan harcamalar dahil olmak üzere birçok nedenden kaynaklanmaktadır.

Ticaret cephesinde, Avrupa Birliği 2020'de, üye olmayan ülkelere 1.932 milyar Avro değerinde mal ihraç etmiştir. Sonuç olarak, AB, mallar için art arda dokuzuncu yıllık ticaret fazlasını kaydetmiştir. COVID-19 krizi 2020'de mal ticaretinin değerini etkilemiştir ve ihracat 2019'a göre %9,4 daha düşük olarak gerçekleşmiştir.

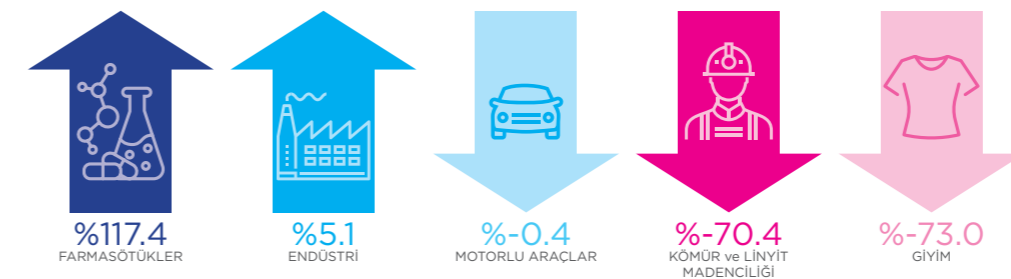
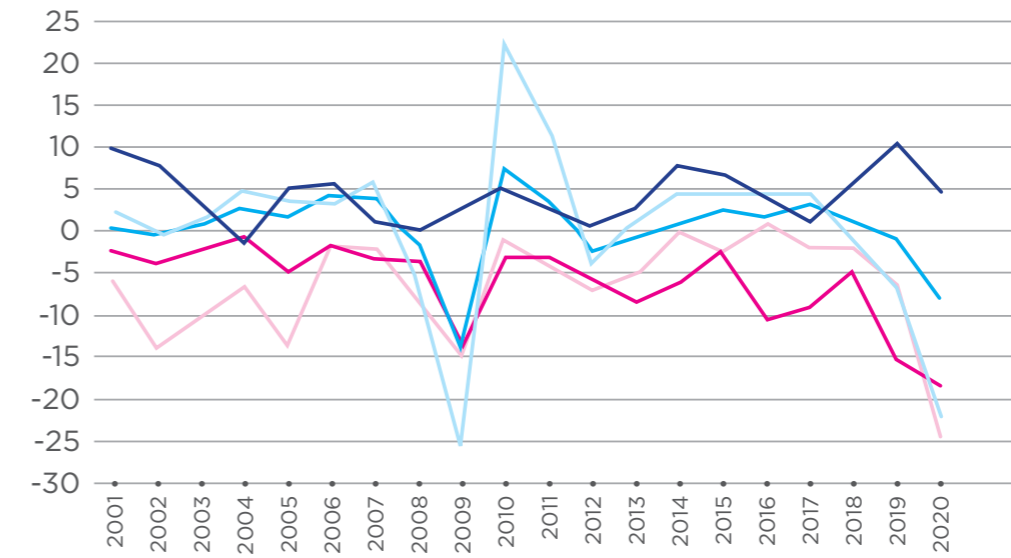
2000-2020 yılları arasında, AB toplam katma değerinin hizmetler sektöründe yaratılan payı, esas olarak mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetlerin çıktısındaki artışlar nedeniyle %69,2'den %73,1'e yükselmiştir.

Şekil 1. 2020 yılında sektörlere göre AB toplam katma değerinin payı

Kaynak: Eurostat (2020)

Şekil 2. AB Sanayi üretimi (önceki yıla göre yüzdelik değişim, AB, 2001-2020)

Kaynak: Eurostat (2020)

2.2 Kurumsal ve Siyasi Durum

Avrupa Birliği, uluslar üstü ve hükümetler arası karar vermenin hibrit bir sistemi aracılığıyla faaliyet göstermektedir. Avrupa Birliği kurumları, Avrupa Birliği'nin yedi temel karar verme organlarıdır. Bunlar, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 13. Maddesinde listelendiği üzere şu şekildedir:

Tablo 1. AB Kurumlarının niteliklerine ve işlevlerine genel bakış

Avrupa Birliği Zirvesi

İvme ve yön sağlar

Brüksel merkezli

Üye devletlerin liderlerini bir araya getirerek Birliğin genel siyasi yönelimlerini ve önceliklerini belirlemektedir. Zirvelerinin (en az üç ayda bir yapılır) sonuçları oy birliği ile kabul edilmektedir.

Avrupa Birliği Konseyi

Yasama

Brüksel merkezli

Nisan, Haziran ve Ekim aylarında Lüksemburg'da toplanmaktadır

Üye devletlerin devlet dairelerinin bakanlarını bir araya getirmektedir. Çeşitli hükümetleri doğrudan temsil etmeye hizmet eder ve herhangi bir teklifin yasaya girmesi için onayı gerekmektedir.

Avrupa Parlamentosu

Yasama

Strazburg ve Brüksel'de toplanmaktadır
Lüksemburg merkezli sekreterlik

705 doğrudan seçilmiş temsilciden oluşmaktadır. AB mevzuatının çoğu bölümü için Komisyon tekliflerini değiştirme, onaylama veya reddetme konusunda AB Konseyi ile eşit yasama yetkilerini paylaşmaktadır. Yetkileri, üye devletlerin egemenliği birincil endişe kaynağı olarak belirlediği alanlarda sınırlıdır.

Avrupa Komisyonu

Yürütme

Brüksel merkezli

Lüksemburg'da bulunan çeşitli daire başkanlıkları ve hizmetler

Kanun teklif etmeye yetkili tek kurumdur. Dolaylı olarak seçilmiş bir Başkan tarafından yönetilen kamu görevlilerinden oluşan bir yürütme kabinesinden oluşmaktadır. Avrupa Konseyi'nin fikir birliği hedeflerini yasama önerilerine dönüştürmektedir.

Avrupa Birliği Adalet Divanı

Yargı

Lüksemburg merkezli

Avrupa hukukunun tek tip uygulanmasını ve yorumlanmasını sağlamaktadır. Üye devletler, kurumlar, işletmeler ve bireyler arasındaki hukuki uyumsuzlukları çözmeye yetkisine sahiptir.

Avrupa Merkez Bankası

Merkez Bankası

Frankfurt merkezli

Euro alanının para politikasını belirlemektedir para arzını kontrol ederek euro alanındaki fiyat istikrarını sağlamaktadır.

Avrupa Sayıştayı

Denetçi

Lüksemburg merkezli

AB bütçesinin uygun şekilde kullanılıp kullanılmadığını kontrol etmektedir.

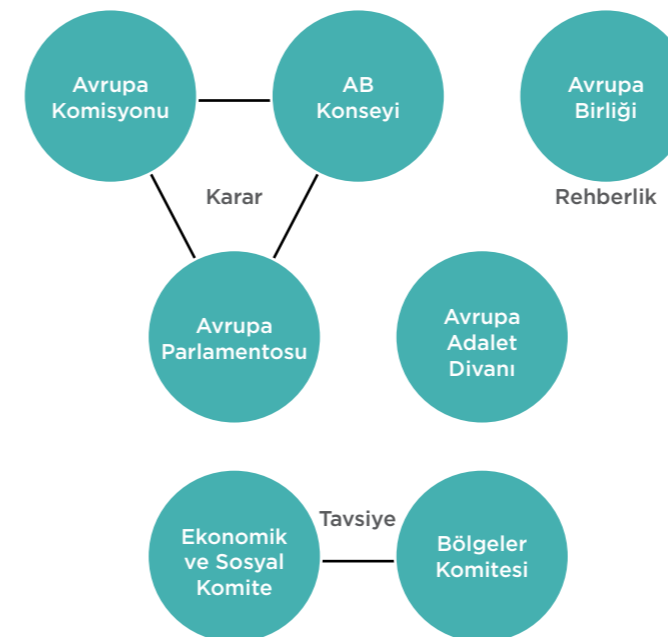
AB karar verme sürecinde, Avrupa Zirvesi, Avrupa'nın nereye gitmesi gerektiğine dair ivme ve yön belirlemektedir. Yürütme görevleri Avrupa Komisyonu tarafından yerine getirilirken, mevzuatı inceleme ve değiştirme yetkisine sahip olan Avrupa Birliği Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'dur.

Sivil toplum için çok önemli olan Ekonomik ve Sosyal Komite (ESK) veya Bölgeler Komitesi (BK) gibi AB'ye tavsiyede bulunan veya belirli bir alanda faaliyet gösteren bir dizi yardımcı organ da mevcuttur. Antlaşmanın öngördüğü durumlarda Komisyon, Parlamento ve Konsey her iki organa da danışmalıdır (genellikle kendi ilgi alanlarıyla ilgili politikalar için).

ESK, AB ülkelerindeki çeşitli ekonomik ve sosyal grupların çıkarlarını temsil etmek üzere kurulmuş bir danışma organıdır. İşverenler, sendikalar ve çeşitli ekonomik ve sosyal aktörleri (çiftçiler, küçük işletmeler, meslekler, tüketiciler, kooperatifler, aileler, çevre grupları).

Avrupa'daki vatandaşların ve sivil toplumun, girdiler, geri bildirimler sağlayabildiklerinden ve politika oluşturma sürecinin farklı aşamalarını etkileyebildiklerinden, Avrupa yasama süreçlerinde özellikle önemli bir rolü bulunmaktadır. Buna ek olarak, özel çıkar grupları tarafından AB düzeyinde lobi faaliyetleri, özel sektörün isteklerini kamu yararı ile dengelemeye çalışmak için düzenlenmiştir. Bölüm 5.3'te, sivil toplum için farklı iklim politikası süreçlerini ifade etmeye yönelik kanalların daha derinlemesine bir analizi sağlanacaktır.

Şekil 3. AB siyasi sisteminin organigramı

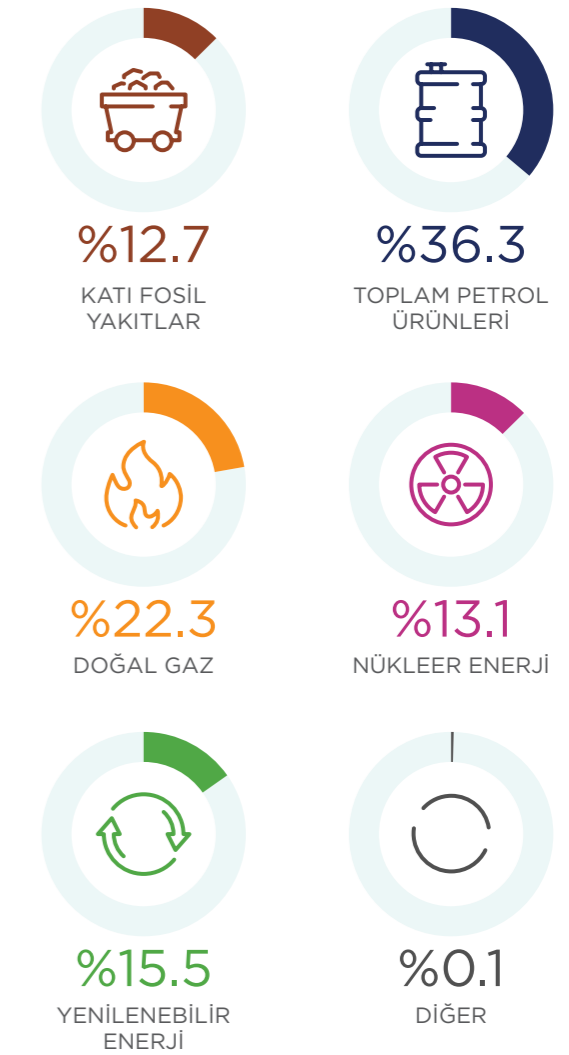
Kaynak: Portsmouth Üniversitesi

2.3. Enerji ve Çevre

Avrupa Birliği'nde tüketilen enerji önemli bir ithalat bileşenine sahiptir. 2019'da AB'nin bağımlılık oranı %60,7 idi, diğer bir deyişle net ithalat, brüt iç enerji tüketiminin beşte üçünü oluşturmuştur.

2019 yılında AB'nin nihai enerji tüketimi 935 milyon tep oldu. AB'deki enerji karışımı temel olarak beş farklı kaynaktan oluşuyordu: petrol ürünleri (ham petrol dahil) (%36), doğal gaz (%22), yenilenebilir enerji (%15), nükleer enerji ve katı fosil yakıtlar (her ikisi de % 13).

Şekil 4. AB Nihai Enerji Tüketimi

Kaynak: Eurostat (2019)

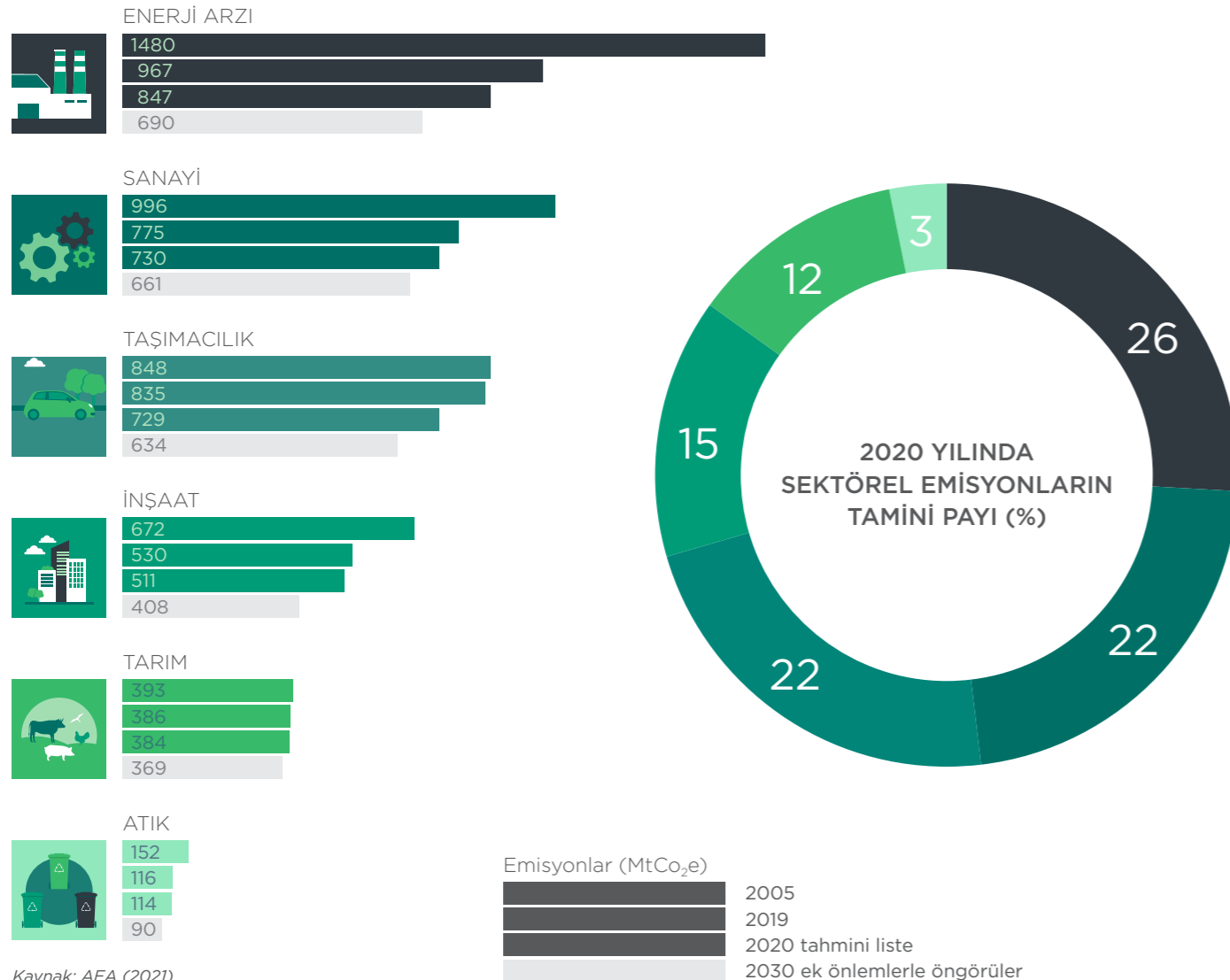

The combination of increasingly expensive wholeGiderek daha pahalı hale gelen toptan gaz alımı, enerji geçişi ve iklim değişikliği politikaları, küresel talepte güçlü bir sıçrama, jeopolitik istikrarsızlık ve savaşın birleşimi, Avrupa'da elektrik fiyatlarını rekor seviyelere çıkararak hem işletmeleri hem de haneleri yoğun bir şekilde etkilemiştir.

REPowerEU aracılığıyla Komisyon, Rusya'dan gelen fosil yakıtlara olan bağımlılığını aşamalı olarak ortadan kaldırmayı ve enerji sisteminin direncini artırmayı amaçlamaktadır. Bu da temiz enerji geçişini teşvik etmek için bir fırsat sunmaktadır.

2020'de AB27 SG emisyonları 2019'a kıyasla neredeyse %10 düşmüştür, bu da COVID-19 pandemisi nedeniyle emisyonlarda eşi görülmemiş bir düşüş sağlamıştır ve 1990'a kıyasla toplam emisyon azaltmalarını %31'e ulaştırmıştır. Bu, AB'nin Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi(BMİDÇS) Kyoto Protokolü kapsamında emisyonları 2020 yılına kadar 1990'a kıyasla %20 azaltma hedefinin önemli ölçüde üstüne çıktığı anlamına gelmektedir.

Şekil 5. AB-27'de 2020 ve 2030 hedeflerine ulaşmaya yönelik sektörel eğilimler ve ilerleme

Kaynak: AEA (2021)

Sektörlere göre emisyonlar açısından, 2020 yılında emisyonların en büyük sektörel payı %26 ile enerji tedarik sektöründe (elektrik ve ısı üretimi, petrol ve gaz çıkarma ve rafinaj ve kömür madenciliği) meydana gelmiştir. Ulaşım sektörü, toplam AB emisyonlarının %22'si ile ikinci en büyük emisyon kaynağı olmuştur. Toplam emisyonların beşte biri endüstriyel faaliyetlere aittir. Bu emisyonlar, hem çeşitli endüstrilerin (imalat, inşaat, çimento üretimi vb.) enerji ihtiyaçları hem de prosese ilişik emisyonların toplamıdır. İnşaat sektöründen kaynaklanan doğrudan emisyonlar, AB'nin toplam emisyonlarının %15'ini, tarım ise yaklaşık %12'sini oluşturmuştur. Atık sektörü, 2020'de sera gazı emisyonlarının yalnızca %3'ünü oluşturmuştur ve Çaba Paylaşımı yönetmeliği kapsamında ulusal emisyon hedeflerine dahil edilmiştir. Arazi Kullanımı, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormanlık (AKAKDO) sektörü AB seviyesinde tam bir çukurdur, ancak bu çukur 2005 ve 2020 arasında yaklaşık beşte bir oranında azaltılmıştır.

2.4. İklim Politikası Durumu

AB, iklim değişikliği konusundaki uluslararası taahhütlerini uygulamak için birden fazla politika alanında iddialı mevzuat benimsemiştir. AB küresel iklim değişikliği mücadelesinde ön saflarda yer almaktadır.

Avrupa'nın politika oluşturması, doğası gereği çok boyutludur: bir yandan, bir bütün olarak AB için hedefler sağlayan geniş bir çerçeveyi kapsaması gerekirken, diğer yandan ulusal ve alt ulusal bölgelerin genellikle özel ihtiyaçlarını kabul etmesi gerekmektedir.

Bu bölüm, iklim açısından nötr, endüstriyel, elverişli, yeşil, adil ve sosyal bir Avrupa inşa etme yolunu belirleyen ve Türkiye de dahil olmak üzere sınır ötesi etkiye sahip olan ana AB iklim politikası gelişmelerine genel bir bakış sunmaktadır. AB'nin sanayisizleşmeye değil karbonsuzlaşmaya ihtiyacı vardır. Birebir görüşmelerde de seçilen politikalar Türk STK'ları için öncelik olarak belirlenmiştir.

Avrupa Yeşil Mutabakatı ve AYM kapsamında devam eden yasal iklim politikası girişimleri

1. Avrupa İklim Yasası
2. 55'e Uygun Paketi
3. AB Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM)
4. AB Emisyon Ticaret Sisteminin (ETS) revizyonu
5. Enerji Vergilendirme Direktifinin (ETD) revizyonu
6. Adil Geçiş Mekanizması (JTM)
7. Döngüsel Ekonomi Eylem Planı (DEEP)
8. Tarladan Sofraya Stratejisi
9. Avrupa İklim Paketi

Diğer ilgili AB politikaları

10. AB Hidrojen Stratejisi
11. Sürdürülebilir Finans Taksonomisi
12. Karbon Giderme Belgelendirme Mekanizması (CRC-M)

Kaynak: Avrupa Komisyonu (2019)

Avrupa Yeşil Mutabakatı ve AYM kapsamında devam eden yasal iklim politikası girişimleri

Aralık 2019'da Avrupa Yeşil Mutabakatı yayınlandığında, AB düzeyinde iklim politikası ve eylemine yeni bir ivme kazandırmıştır. AYM, AB'nin 2050 yılına kadar iklim nötrlüğü hedefine ulaşması için bir plan ve yol haritası sunmaktadır. Bu plan ve yol haritasında tüm AB eylemlerinin ve politikalarının iklim tarafsızlığının sağlanmasında rol oynaması gerektiğini kabul ederek AB'nin bu hedefe ulaşmasına yardımcı olacak yasama ve yasama dışı girişimler için bir yol haritası belirlemektedir. Bu eylemler sanayi, ulaşım ve hareketlilik, enerji ve finans gibi sektörler ile ilgilidir.

Bu hedeflere ulaşmak için AB ekonomisinin tüm bölgeleri ve tüm sektörleri tarafından çevre dostu teknolojilere yatırım yapmak, inovasyon için endüstriyi desteklemek, daha temiz, daha ucuz ve daha sağlıklı özel ve toplu taşıma biçimleri sunmak, enerji sektörünün karbondan arındırılması, binaların daha enerji verimli hale getirilmesi ve küresel çevre standartlarını iyileştirmek için uluslararası ortaklarla birlikte çalışılması gibi eylemlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Şekil 6. AYM'nin tematik önceliklerine genel bakış

KÜRESEL BİR LİDER OLARAK AB

AVRUPA İKLİM PAKTİ

2.4.1. Avrupa İklim Yasası

Avrupa İklim Yasası , Avrupa Yeşil Mutabakatı'nda Avrupa ekonomisinin ve toplumunun 2050 yılına kadar iklim açısından nötr hale gelmesi için belirlenen hedefi oluşturmaktadır. Ayrıca kanun, net sera gazı emisyonlarını 2030 yılına kadar 1990 seviyelerine kıyasla en az %55 oranında azaltmanın ara hedefini de belirlemektedir.

2.4.2. 55'e Uygun Paketi

AB, mevcut yasaları AB'nin 2030 ve 2050 iklim hedefleriyle uyumlu hale getirmek için iklim, enerji ve ulaşım ile ilgili mevzuatını '55'e Uygun Paket' adı verilen paket kapsamında revize etmek üzerine çalışmaktadır. Paket, diğerlerinin yanı sıra şunları içermektedir:

- AB Emisyon Ticaret Sisteminin (ETS) revizyonu
- Çaba Paylaşımı Yönetmeliği (ÇPY)
- Yenilenebilir Enerji (YED) ve Enerji Verimliliği (EED) Direktifleri
- Arazi Kullanımı, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık Düzenlemesi (AKAKDO)
- Enerji Vergilendirme Direktifi (ETD)
- Otomobil ve kamyonetlerin CO2 emisyonları yönetmeliği

2.4.3. AB Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM)

AB Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM), karbon kaçağına karşı koruma sağlamak amacıyla AB ETS düzeyinde karbon fiyatlandırması olmayan ülkelere ithal edilen malların karbon içeriğiyle orantılı olarak AB ithalatına uygulanan bir fiyattır. Avrupa Komisyonu'nun Temmuz 2021'de yayınlanan önerisine göre , mekanizma kademeli olarak devreye girecek ve başlangıçta demir-çelik, çimento, gübre, alüminyum ve elektrik gibi belirli sektörler için geçerli olacaktır. 2023'ten itibaren bir raporlama sistemi uygulanacak ve ithalatçılar 2026'dan itibaren bir mali düzenleme ödemeye başlayacaktır.

Uygulamada, SKDM, sistemin ithalatçılar tarafından sertifika satın alınmasına dayanması anlamında ETS'ye benzer olacaktır. Sertifikaların fiyatı, salınan CO2 €/ton olarak ifade edilen AB ETS tahsisatlarının haftalık ortalama açık artırma fiyatına bağlı olarak hesaplanacaktır. Malların ithalatçıları, bireysel olarak veya bir temsilci aracılığıyla, SKDM sertifikaları da alabilecekleri ulusal makamlara kayıt yaptırmak zorunda olacaktır. Menşei ülkede karbon fiyatlandırmasının uygulandığı durumlarda, teslim edilecek SKDM sertifikalarının sayısında, ödenen fiyat oranında bir azalma talep edilebilecektir.

Nihai düzenlemenin şekli, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi tarafından önerilecek ve müzakere edilecek değişikliklerle birlikte tartışılmaktadır.

Avrupa Birliği'ne yüksek oranda enerji yoğun ihracat yapan AB dışı ülkeler için, bu yeni mekanizmanın önemli düzenleme maliyetlerine yol açması beklenmektedir.

Kutu 1.

AB Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması ve Türkiye için etkileri: AB'nin 6. en büyük ticaret ortağı olarak Türkiye, SKDM'nin etkisini yönetmek için stratejik politika tercihleri yapacaktır

Çimento, çelik, alüminyum ve elektrik gibi enerji yoğun ürünlerin Türk ihracatçıları, SKDM'i uygulamaya koymak için AK tarafından AYM kapsamında masaya yatırılan yasama teklifleri yürürlüğe girdiğinde, yüksek ek maliyetlerle karşı karşıya kalabilirler.

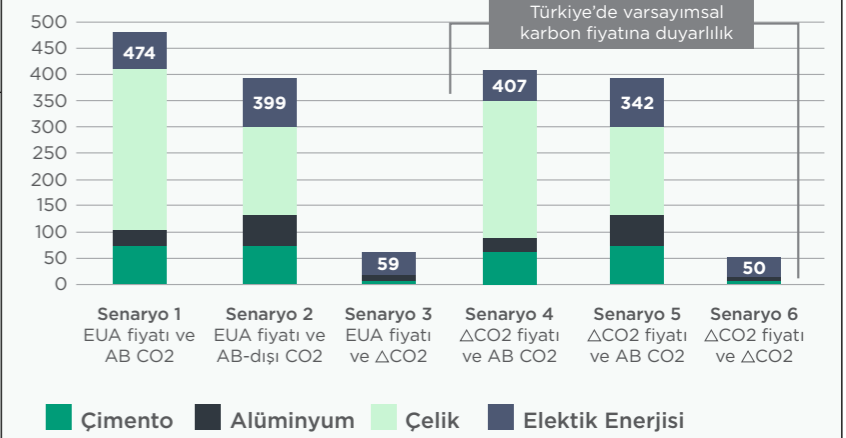
AK tarafından oluşturulan SKDM, karbon kaçağına karşı koruma sağlamak amacıyla, uygun şekilde karbon fiyatlandırması olmayan ülkelere ithal edilen malların karbon içeriğiyle orantılı olarak AB ithalatına uygulanan bir fiyattır. Mekanizma aşamalı olarak uygulanacak ve başlangıçta seçilen bazı mallar için geçerli olacaktır. 2023'ten itibaren bir raporlama sistemi uygulanacak ve ithalatçılar 2026'da bir mali düzenleme ödemeye başlayacaktır.

ERCST tarafından Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) için gerçekleştirilen bir araştırma, Türkiye'deki işletmelerin yıllık ekstra 771 milyon € ücret ödeyebileceğini, ancak yalnızca doğrudan emisyonlar dikkate alındığında bu ücretlerin 399 milyon €'ya düşeceğini ortaya koymuştur (2. Senaryo).

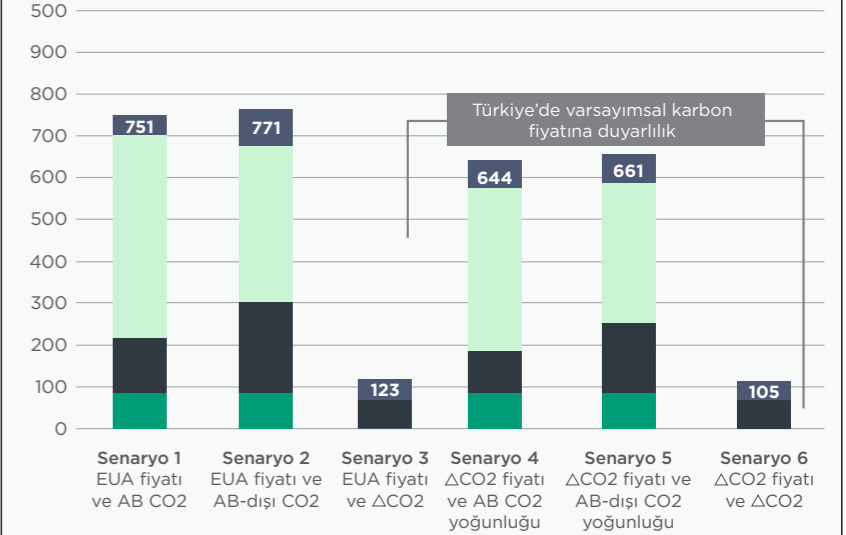
Değer zinciri ürün kapsamının ne kadar aşağı ineceğine dair belirsizlikler devam ederken, değerlendirmelerde, SKDM ödemelerinin bazı ürünler için cari fiyatların önemli bir bölümünü temsil edebileceği, örneğin çimento için yaklaşık %50'ye, alüminyum için %18'e ve çelik için %9'a kadar çıkabileceği bulunmuştur. AK önerisinin o yılın başında yürürlüğe girmesi koşuluyla, toplamda SKDM ödemeleri Türkiye'nin 2026'daki GSYİH tahmininin %0.07'sini temsil edecektir.

Şekil 7. Seçilen Türk endüstrileri için SKDM ödemeleri

2026'da SKDM ödemeleri (milyon Euro), Kapsam 1 emisyonları

2026'da SKDM ödemeleri (milyon Euro), Kapsam 1 ve 2 emisyonları

Karbon fiyatı varsayımları

- Tüm senaryolar: 2026'da 70 EUR/t CO2 olan AB ETS tahsisatlarının fiyatı
- Senaryo 4-6: 2026'da Türkiye'de 10 EURO/t CO2 varsayımsal karbon fiyatı

Kaynak: ERCST (2022)

Kaynaklar: ERCST, AB Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizmasının Türkiye için Etkileri, Final proje sunumu (2021), http://bestanden.turkishcarbonmarket.com/20210728_Turkey_SKDM%20final%20results_v1.pdf; EBRD, Türk ihracatçıları, yeni AB karbon kuralları kapsamında yüksek ek maliyetlerle karşı karşıya kalabilir (2021), <https://www.ebrd.com/news/2021/turkish-exporters-could-face-steep-extra-costs-under-new-eu-carbon-rules.html>

Sınırdaki uygulanan ücretin, AB ticaret ortaklarını Paris Anlaşması uyarınca karbonsuzlaştırmayı hızlandırmak için AB ETS ile karşılaştırılabilir karbon fiyatlandırma sistemlerini benimsemeye teşvik etmesi beklenen diğer şeyler arasında yer almaktadır. Önerilen kurallar uyarınca, yabancı üreticilerin kendi ülkelerinde ödedikleri herhangi bir açık karbon fiyatı kabul edilecek ve böylece toplam ödemeler azaltılacaktır. Türkiye'nin halihazırda AB ETS'ine benzer bir ölçüm, raporlama ve doğrulama sistemi vardır ve ulusal bir emisyon ticaret sistemini tanıtmayı değerlendirebilir.

2.4.4. AB Emisyon Ticaret Sisteminin (ETS) revizyonu

2005 yılında kurulan AB ETS , dünyanın ilk ve en büyük karbon piyasası veya üst sınır ve ticaret sistemidir. Yıllık olarak azaltılan üst limitler, 11.000'den fazla elektrik santrali, endüstriyel tesis (diğerlerinin yanı sıra alüminyum, çimento ve demir-çelik üretimi dahil) ve havayollarından izin verilen sera gazı emisyonlarının sınırları ve AB'nin sera gazı emisyonlarının %45'inden fazlasını oluşturmaktadır. Şirketler, ticarete konu olan emisyon izinlerini karşılamakta veya satın almaktadırlar. Yıl sonunda, toplam emisyonlarını aldıkları izinler ile karşılamaları gerekmektedir veya yüksek para cezaları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunlar dışında aldıkları fazla izinleri satabilir veya ileride kullanmak üzere saklayabilirler.

55'e Uygun Paketin bir parçası olarak Komisyon, AB ETS kapsamındaki sektörler için yeni bir hedef belirlemiştir . Bu hedef, önceki hedef olan %43'e kıyasla 2030 yılına kadar emisyonları %61 (2005 seviyelerine kıyasla) azaltmaktır. Bu yeni hedefe ulaşmak için, üst sınırın düşürülmesi ve iznin ücretsiz sağlanmasının azaltılması dahil olmak üzere mevcut ETS parametrelerinin sıkılaştırılması öngörülmektedir. Bu önlemlere ek olarak Komisyon, denizcilik sektöründen kaynaklanan CO2 emisyonlarının ve karayolu taşımacılığı ve inşaat sektörleri için bir ETS'yi uygulamaya koyacak olan "ETS 2"nin 2026 itibarıyla dahil edilmesini önermiştir.

2.4.5. Enerji Vergilendirme Direktifinin (ETD) revizyonu

ETD , elektrik, motor ve havacılık yakıtlarının ve çoğu ısıtma yakıtının vergilendirilmesi için AB'nin çerçeve koşullarını belirlemektedir. Ayrıca, bu sektörler için AB çapındaki asgari vergi tutarlarını da belirlemektedir.

Şekil 8. Adil Geçiş Mekanizması Çerçevesi

Kaynak: AK Çerçevesi bazında ERCST (2022)

dir. Üye Devletler, belirlenen asgari ücretten daha yüksek vergilendirme yapabilmektedir. Direktifi gözden geçirmenin temel amaçları şunlardır: a) AB 2030 enerji hedeflerine ve 2050 yılına kadar iklim nötrlüğü hedeflerine katkıda bulunmak için enerji ürünleri ve elektriğin vergilendirilmesini AB enerji ve iklim politikalarıyla uyumlu hale getirmek; b) vergi oranlarının kapsamını ve yapısını güncelleyerek ve isteğe bağlı vergi muafiyetleri ve indirimlerinin kullanımını rasyonelleştirerek AB tek pazarını korumak. Komisyon şu anda asgari vergi oranlarını artırmayı ve halihazırda hedeflenen vergi muafiyetlerini ortadan kaldırmayı teklif etmektedir .

2.4.6. Adil Geçiş Mekanizması (JTM)

Adil Geçiş Mekanizması, AYM'nin iklime zararsız ekonomiye geçişin kimseyi geride bırakmadan adil bir şekilde sağlanmasını amaçlayan önemli bir araçtır. Bu mekanizma, 2021-2027 döneminde en çok etkilenen bölgelerde yaklaşık 55 milyar Euro'yu harekete geçirecektir. Fosil yakıtlara (kömür, linyit, turba, petrol şist) bağımlı bölgelerin ve önümüzdeki yıllarda derinlemesine bir dönüşüm geçirecek karbon yoğun endüstrilere hedefli destek sağlamaktadır. Bu, Adil Geçiş Fonu (JTF), InvestEU "Adil Geçiş" planı ve Kamu Sektörü Kredi Kolaylığı kapsamında hibeler ve krediler gibi araçları birleştiren bir finansal üçlüdür.

Şu anda Üye Devletler JTF altında Bölgesel Adil Geçiş Planlarını (TJTPler) hazırlamaktadırlar. TJTP'lerin hazırlanması, programlama ve ardından JTF'den kaynaklara erişim için önemli bir koşuldur. Her TJTP'de, önemli geçiş adımlarını içeren bir zaman çizelgesi de dahil edilmek üzere iklime zararsız ekonomiye doğru ulusal düzeyde geçiş süreci açıklanmalıdır.

2.4.7. Döngüsel Ekonomi Eylem Planı (DEEP)

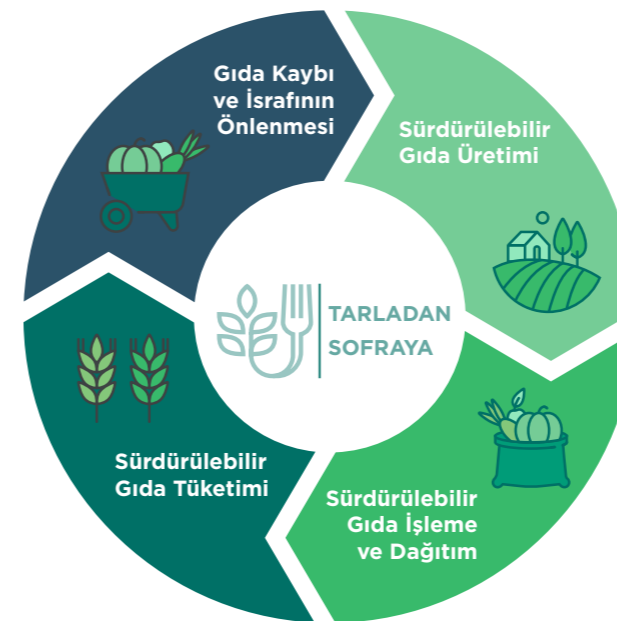
Avrupa Komisyonu, Mart 2020'de Yeni Döngüsel Ekonomi Eylem Planını (CEAP) kabul etmiştir. Yeni eylem planı, ürünlerin tüm yaşam döngüsü boyunca girişimleri duyurmakta ve hem yasal hem de yasama dışı önlemleri getirmektedir. Ürünlerin nasıl tasarlandığını hedeflemekte, döngüsel ekonomi süreçlerini, sürdürülebilir tüketimi teşvik etmekte ve israfın önlenmesini ve kullanılan kaynakların AB ekonomisinde mümkün olduğunca uzun süre tutulmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Pakette yeni önerilen önlemler şunlardır: Sürdürülebilir Ürünler Yönetmeliği için Eko-tasarım teklifini içeren Sürdürülebilir Ürünler Girişimi, sürdürülebilir ve dairesel tekstiller için AB stratejisi, revize edilmiş bir Yapı Ürünleri Yönetmeliği teklifi ve yeşile geçişte tüketicileri güçlendirme önerisi.

2.4.8. Tarladan Sofraya Stratejisi

Bu stratejinin uygulanması ve sürdürülebilir gıda politikasının geliştirilmesini desteklemek adına sürdürülebilir gıda sistemleri için yasal bir çerçeve önerisi sunulacaktır. COVID-19 pandemisinden öğrendiklerini değerlendiren Komisyon, gıda arzı ve gıda güvenliğini sağlamak için bir acil durum planı da geliştirecektir. AB, ticaret politikaları ve uluslararası işbirliği araçları aracılığıyla sürdürülebilir tarım-gıda sistemlerine küresel geçişi destekleyecektir.

Şekil 9. Tarladan Sofraya Stratejisinin ana bileşenleri

Kaynak: Avrupa Komisyonu (2022)

2.4.9. Avrupa İklim Paketi

AB İklim Paketi, insanları, toplumları ve kuruluşları iklim eylemine katılmaya ve daha yeşil bir Avrupa inşa etmeye davet eden AB çapında bir girişimdir. İklim değişikliği hakkında bilgi edinmek, ulaşım, yapılar ve beceri geliştirmek gibi önemli konularda çözümler geliştirip uygulamaya koymak için insanları davet etmektedir.

Diğer ilgili AB politikaları

2.4.10. AB Hidrojen Stratejisi

Temmuz 2020'de Avrupa Komisyonu, bu teknolojinin hammadde, yakıt, enerji taşıyıcı ve depolama çözümü olarak çok yönlü yapısını ve çoklu uygulamalarını vurgularken, Avrupa'da temiz Hidrojen üretimini artırmak amacıyla uzun zamandır beklenen Hidrojen Stratejisini başlatmıştır. Stratejinin temel taşı olarak Avrupa Komisyonu, Hidrojen bazlı bir ekosistem oluşturmak için 2024, 2030 ve 2050 için iddialı yenilenebilir hidrojen hedefleri önermiştir.

Stratejide özetlenen vizyonun yasal olarak uygulanması aşamalı olarak şekillenmiştir. 55'e Uygun Paketi, temiz hidrojeni desteklemek için farklı tanımların, hedeflerin, kuralların ve standartların getirildiği Yenilenebilir Enerji Direktifi veya Hidrojen ve Gaz paketinin revizyonu gibi farklı mevzuat parçaları aracılığıyla hidrojen için düzenleyici bir çerçevenin temellerini atmıştır. 8 Mart 2022'de, Ukrayna'nın Rusya tarafından işgal edilmesinin ardından, Avrupa Komisyonu RepowerEU başlıklı bir bildiri yayınlamıştır ve yenilenebilir hidrojeni; Komisyonun karbonsuzlaştırmayı hızlandırma, arz güvenliğini artırma ve Rusların yakıtına olan bağımlılığını azaltma stratejisinin merkezine yerleştirmiştir. Bildiri, 2030 için ithal edilen ve AB tarafından üretilen 20 milyon ton hidrojene atıfta bulunmaktadır.

2.4.11. Sürdürülebilir Finans Taksonomisi

2020'de kabul edilen AB taksonomi tüzüğü, altı AB çevre hedefine önemli ölçüde katkıda bulunan ekonomik faaliyetlerin bir listesini oluşturan bir sınıflandırma sistemidir.

Bu tüzük, yatırımların sağlam çevre standartlarını karşılama durumunu ve üst düzey politika taahhütleriyle tutarlı olma durumunu değerlendirmek adına yatırımcılar, ihracatçılar, proje destekçileri ve politika yapıcılar arasında ortak bir dil oluşturmak için bir araç olarak sunulmaktadır.

2021'den itibaren, büyük ve borsada işlem gören şirketler, faaliyetlerinin sınıflandırma kapsamında olup olmadığını bildirmekle yükümlüdürler. 2022'den itibaren, taksonominin belirlediği kriterlere ne ölçüde uyduklarını raporlamak zorunda kalacaklardır. Taksonomi sorunları, diğer AB politikalarına da sıçramaktadır. Örneğin, şu anda AB kurumları, sınıflandırma kriterlerine dayalı olarak AB Yeşil Tahvil Standartlarını müzakere etmektedir.

2.4.12. Karbon Giderme Belgelendirme Mekanizması (CRC-M)

Şubat 2022'de Komisyon, karbon emisyonlarının ortadan kaldırılması için bir çerçeve muhasebesi tasarlayan bir paydaş istişaresini başlatmıştır. Bu girişim, bu ortadan kaldırma işlemlerinin asıllığını izlemek, raporlamak ve doğrulamak için gerekli kuralları geliştirecektir. Amaç, sürdürülebilir karbon giderimlerini yaygınlaştırmak ve çiftçiler, ormancılar ve endüstriler tarafından CO₂'yi yakalamak, geri dönüştürmek ve depolamak için yenilikçi çözümlerin kullanımını teşvik etmektir.

2.5. AB ve Türkiye arasındaki işbirliği ve ticaret: AB müktesebatına uyum

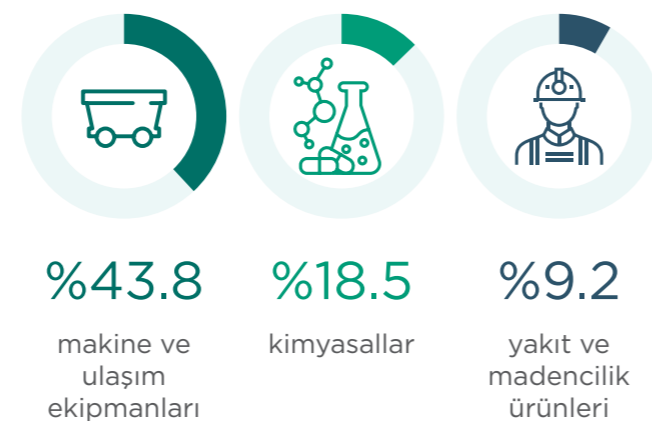
AB-Türkiye ticari ilişkileri, 1963 Ortaklık Anlaşması ve 1995 Gümrük Birliği Anlaşmasına dayanmaktadır. Türkiye, 1999'dan beri Avrupa Birliğine katılmaya aday bir ülkedir. Katılım müzakereleri 2005 yılında başlamıştır, ancak son zamanlarda ilerleme kaydetmemiştir.

Türkiye'nin katılım müzakerelerinin fiilen durma noktasına gelmesine rağmen, Türkiye, AYM ve SKDM gibi AB politikaları tarafından tetiklenerek özellikle iklim cephesinde AB müktesebatına uyum sağlamaya devam etmiştir. Türkiye'nin, göç, ekonomi, ticaret, enerji ve ulaşım gibi temel ortak çıkar alanlarında Avrupa Birliği için önemli bir ortak olmaya devam ettiğini de hatırlamalıyız.

Ticaretile ilgili olarak, Türkiye, AB'nin 2020'de dünya

ile olan toplam mal ticaretinin %3,6'sını temsil eden AB'nin 6. en büyük ticaret ortağıdır. AB, Türkiye'nin açık ara en büyük ithalat ve ihracat ortağı ve aynı zamanda ana yatırım kaynağıdır. 2020 yılında Türkiye'nin ithalatının %33,4'ü AB'den, ülkenin ihracatının ise %41,3'ü AB'ye yapılmıştır.

AB ile Türkiye arasındaki toplam mal ticareti 2020'de 132,4 milyar Euro'ya ulaşmıştır. AB'nin Türkiye'den yaptığı ithalat 62,6 milyar Avro değerindeydi ve makine ve ulaşım ekipmanları (24,1 milyar Avro, %38,5), giyim (8,3 milyar Avro, %13,3) ve tarım ve hammaddeler (5,3 milyar Avro, %8,5) başı çekiyordu. AB'nin Türkiye'ye ihracatı 69,9 milyar Avroyu bulmuştur. Bunlara makine ve ulaşım ekipmanı (30,6 milyar €, %43,8), kimyasallar (12,9 €, %18,5) ve yakıt ve madencilik ürünleri (6,4 milyar €, %9,2) hakimdir.

3. TÜRKİYE: GENEL BİR BAKIŞ

Türkiye, iki kıtada toprağı bulunan bir Avrasya ülkesidir. 7 farklı coğrafi bölgeden oluşan toprakları ile 783.562 km²'lik bir alanı kaplar ve 31 Aralık 2021 tarihi itibarıyla 84 milyon 680 bin 273 kişi nüfusa sahiptir.

Türkiye, AB'nin ana ortaklarından biridir ve Avrupa ile ilişkiler her zaman Türk dış politikasının merkezî bir parçası olmuştur. 1949 yılında Avrupa Konseyi'ne üye olan ülke, 1963 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu (sonradan Avrupa Birliği'ne dönüştü) ile ortaklık ilişkisi kurdu. 1992 yılında Batı Avrupa Birliği'nin ortak üyesi oldu, 1995'te AB Gümrük Birliği'ne katıldı ve 2005 yılında Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerine başladı. 2018 yılı itibarıyla katılım müzakereleri fiilen durma noktasına gelse de; bugün özellikle çevre, enerji ve iklim alanlarında AB politikalarına uyum, Türkiye tarafından stratejik bir hedef ve devlet politikası olarak kabul edilmektedir.

3.1. Ekonomik Durum

2020 yılının ilk çeyreğinde yıllık yüzde 4,4 oranında büyüyen Türkiye ekonomisi, ikinci çeyrekte Covid-19 pandemisinin ekonomik faaliyetleri olumsuz etkilemesi sonucunda yüzde 10,4 oranında daralmıştır. Yılın ikinci yarısından itibaren vaka sayılarındaki azalmaya bağlı olarak kısıtlamaların hafifletilmesi faaliyet koşullarının yeniden canlanmasını sağlamış ve yıl genelinde GSYH artış hızı yüzde 1,8 olarak gerçekleşmiştir.

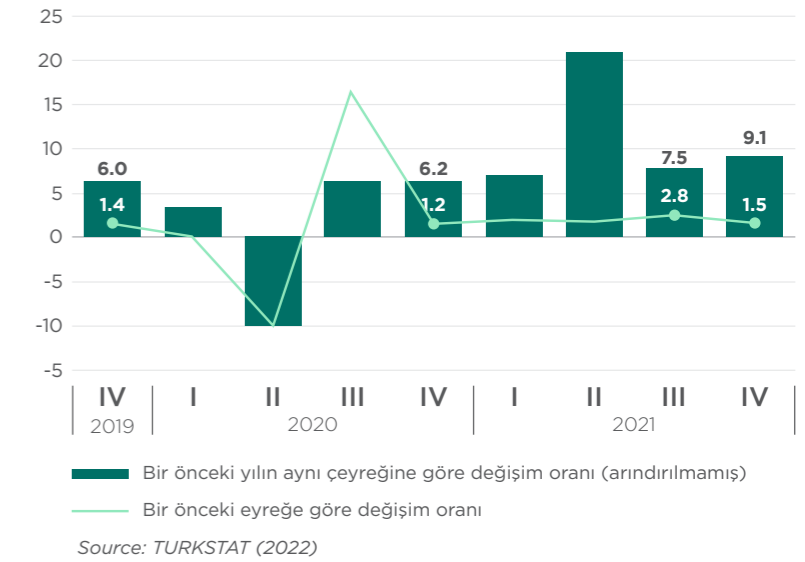
2020 yılının tamamında kaydedilen yüzde 1,8 oranındaki büyümeye önemli ölçüde katkı veren özel tüketim harcamalarındaki artış öncülüğünde, toplam tüketim harcamaları yüzde 3,0 oranında artmıştır. Bu dönemde toplam sabit sermaye yatırımları yüzde 7,2 oranında artarken net mal ve hizmet ihracatı büyümeye 5,3 puan negatif katkı yapmıştır. Bu gelişmede salgının yayılımının azaltılması amacıyla ülkeler arası sınırların kapatılması sonucu turizm gelirlerinin önemli ölçüde düşmesi ve salgına bağlı olarak dış talebin daralması rol oynamıştır.

2021 yılında Covid-19 pandemisinin küresel ekonomi ve ticaret üzerindeki etkilerinin azalması sonrasında uluslararası ticaret faaliyetlerinde hızlı bir toparlanma yaşanmıştır. Özellikle ana ihracat pazarlarındaki ekonomik aktivite hızının yükselmesi sonucunda dış talep artışı ihracatta hızlı bir yükseliş beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda ihracat,

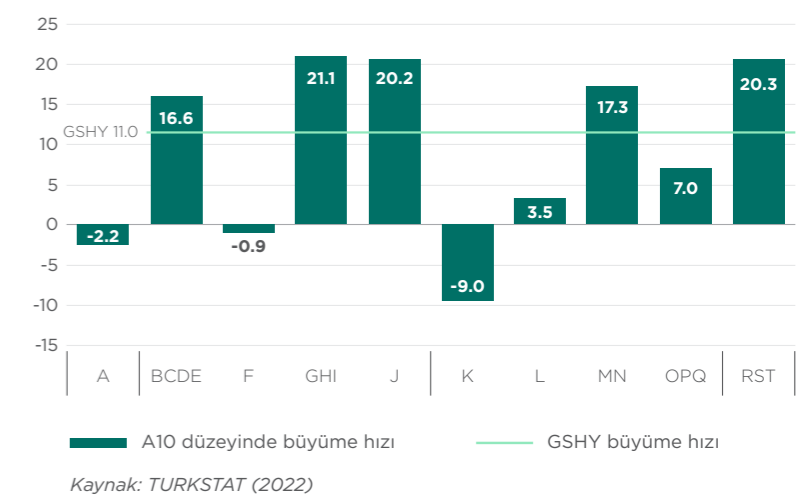
2021 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 36,9 oranında artarak 140,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Ocak-Ağustos döneminde ithalat ise, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 25,5 oranında artarak 170 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Bu dönemde, uluslararası turizm faaliyetlerinde salgın kapsamında alınan kısıtlamaların görece azalmasıyla toparlanma yaşanmıştır. Ocak-Ağustos döneminden seyahat gelirleri yüzde 97,1 oranında artarak 10,5 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

GSYH, 2021 yılında bir önceki yıla göre yüzde 11,1 artarak 7 trilyon 209 milyar 40 milyon TL olarak kaydedilmiştir. Bu dönemde katma değer tarım sektöründe yüzde 2,2 azalmış, sanayi ve hizmetler (inşaat dâhil) sektörlerinde ise sırasıyla yüzde 16,6 ve yüzde 21,1 oranlarında artmıştır.

Şekil 10. 2020 ve 2021 Yılı GSYH Büyüme Hızları (TÜİK, 2022)

Şekil 11. 2021 yılında sektörlere göre Türkiye toplam katma değerinin payı (TÜİK, 2022)

Kaynak: TURKSTAT (2022)

3.2. Kurumsal ve Siyasi Durum

Türkiye'de yasal altyapısı 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandum ile tesis edilen ve 24 Haziran 2018 genel seçimleri ile fiili olarak geçiş yapılan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi uygulanmaktadır.

Türk siyasi sisteminin kuvvetler ayrılığı ilkesine dayalı bir yapısı vardır. Yasama, Yürütme ve Yargı erklerinden oluşan üçlü kuvvet ayrılığı ilkesi temel alınmıştır.

Yasama

Türkiye'de tek meclisli yasama organı vardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), asli görevi yürütmeyi denetlemek olan, kanun yapma, değiştirme ve yürürlükten kaldırma gücüne sahip bir tür katılımcı parlamento ve anayasal devlet organıdır. 600 seçilmiş milletvekilinden oluşur.

Kısaca kanun yapım süreci nasıldır?

1. Kanun teklifinin TBMM Başkanlığına sunulması
2. Teklifin komisyonlara havalesi ve komisyonlarda görüşülmesi
3. Komisyon raporunun Genel Kurulda görüşülmesi
4. Kanunun Cumhurbaşkanınca yayımlanması ve yürürlüğe girmesi

Kanun yapım sürecinin mutfağını oluşturan ve belirli sayıda milletvekilinden oluşan meclis komisyonlarının, yasama ve denetim faaliyetlerinde önemli işlevleri bulunmaktadır.

Uygulamada konunun daha ayrıntılı incelenebilmesi için zaman zaman ilgili komisyon bünyesinde alt komisyonlar kurulabilmektedir.

Komisyonlar:

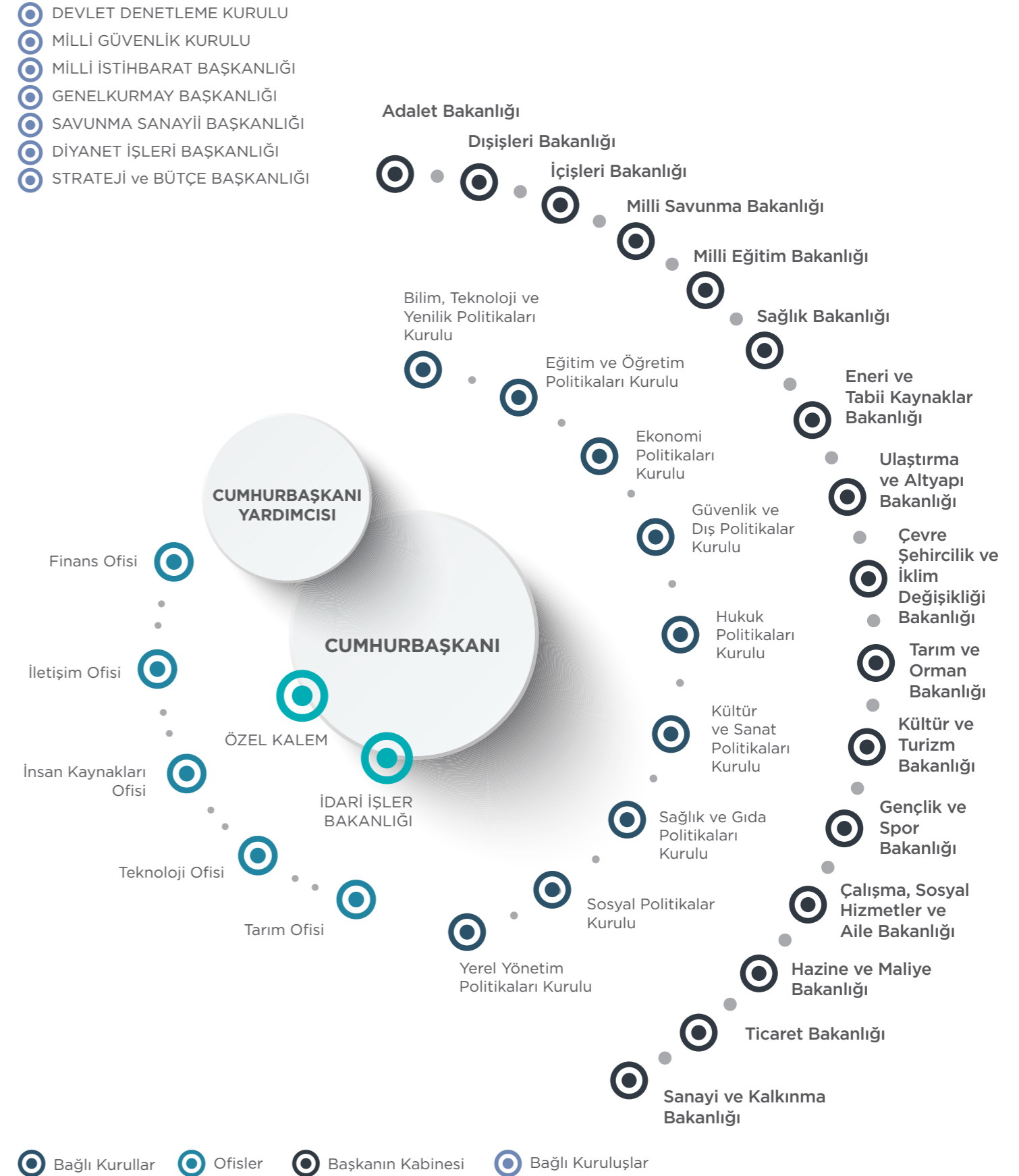
1. Anayasa Komisyonu
2. Adalet Komisyonu
3. Millî Savunma Komisyonu
4. İçişleri Komisyonu
5. Dışişleri Komisyonu
6. Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu
7. Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu
8. Çevre Komisyonu
9. Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu
10. Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu
11. Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu
12. Dilekçe Komisyonu
13. Plan ve Bütçe Komisyonu
14. Kamu İktisadî Teşebbüsleri Komisyonu
15. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu
16. Avrupa Birliği Uyum Komisyonu
17. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
18. Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu

Yürütme

Cumhuriyet rejimi ile yönetilen Türkiye'de Cumhurbaşkanı, Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasa'nın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde merkezi yönetim yapısı; ofisler, politika kurulları, bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar olmak üzere dört yapıdan oluşmuştur. Bu kapsamda oluşturulan Türkiye Cumhuriyeti siyasi idari yapısı aşağıda Şekil 3.3'de gösterilmiştir.

Şekil 12. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı

Cumhurbaşkanı bütçe kanunu teklifi dışında kanun teklifi verememektedir. Ancak, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilmektedir. Yürütme erkinin tek başlı olduğu yeni sistemde, Cumhurbaşkanının kararname çıkarma yetkisine binaen oluşturulan kamu politika kurulları şu şekildedir:

- Yerel Yönetim Politikaları Kurulu,
- Sosyal Politikalar Kurulu,
- Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu,
- Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu,
- Hukuk Politikaları Kurulu,
- Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu,
- Ekonomi Politikaları Kurulu,
- Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu,
- Bilim Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu

Kurulların genel görev ve yetkileri şunlardır:

- Cumhurbaşkanınca alınacak kararlar ve oluşturulacak politikalarla ilgili öneriler geliştirmek.
- Geliştirilen politika ve strateji önerilerinden Cumhurbaşkanınca uygun görülenler hakkında gerekli çalışmaları yapmak.
- Küresel rekabetin getirdiği ani değişimlere karşı strateji ve politika önerileri geliştirmek.
- Görev alanlarına giren konularda kamu kurum ve kuruluşlarına görüş vermek.
- Görev alanlarına giren konularda Bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcileri, alanında uzman kişiler ve ilgili diğer ilgililerin görüşünü alarak uygulanan politikaları ve gelişmeleri izlemek, yapılan çalışmalarla ilgili Cumhurbaşkanına rapor sunmak.
- Bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcileri, alanında uzman kişiler ve ilgili diğer ilgililerin davet edilmesi suretiyle genişletilmiş kurul toplantıları yapmak.

Doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından alınacak kararlar ve oluşturulacak politikalar ile ilgili görev ve yetki sahibi olan politika kurullarına ek olarak, ayrıca bu süreçte aktif rol oynayan kamu kurum ve kuruluşları bulunmaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar görev alanlarına giren konularda politika geliştirmek amacı ile doğrudan Cumhurbaşkanlığı'na bağlıdır:

- Devlet Arşivleri Başkanlığı
- Devlet Denetleme Kurulu
- Diyanet İşleri Başkanlığı
- İletişim Başkanlığı
- Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği
- Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı
- Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı
- Savunma Sanayi Başkanlığı
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı
- Türkiye Varlık Fonu

Bu kurumlardan özellikle Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın, "Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasını hızlandırmak, kalkınmayı dengeli ve sürdürülebilir kılmak amacıyla; temel politika dokümanlarının hazırlanması başta olmak üzere, sektörel ve tematik politika ve stratejilerin geliştirilmesi, merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması ve uygulanması, plan, program, kaynak tahsisi, bütçe, politika ve stratejilerin uygulanmasının koordinasyonu"nun sağlanması gibi önemli görev ve yetkileri bulunmaktadır.

Yürütme erkinin bir diğer ve önemli parçası olan bakanlıklar ise, görev alanlarına giren konularda ulusal düzeyde politika ve stratejilerin geliştirilmesi, uygulanması ve uygulanmasının izlenmesinden sorumludurlar. Türkiye siyasetinin yürütülmesinde birlikte sorumlu olan ve doğrudan Cumhurbaşkanına bağlı 17 Bakanlık bulunmaktadır:

1. Adalet Bakanlığı
2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
3. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
4. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
5. Dışişleri Bakanlığı
6. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
7. Gençlik ve Spor Bakanlığı
8. Hazine ve Maliye Bakanlığı
9. İçişleri Bakanlığı

10. Kültür ve Turizm Bakanlığı
11. Millî Eğitim Bakanlığı
12. Millî Savunma Bakanlığı
13. Sağlık Bakanlığı
14. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
15. Tarım ve Orman Bakanlığı
16. Ticaret Bakanlığı
17. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı

Yargı

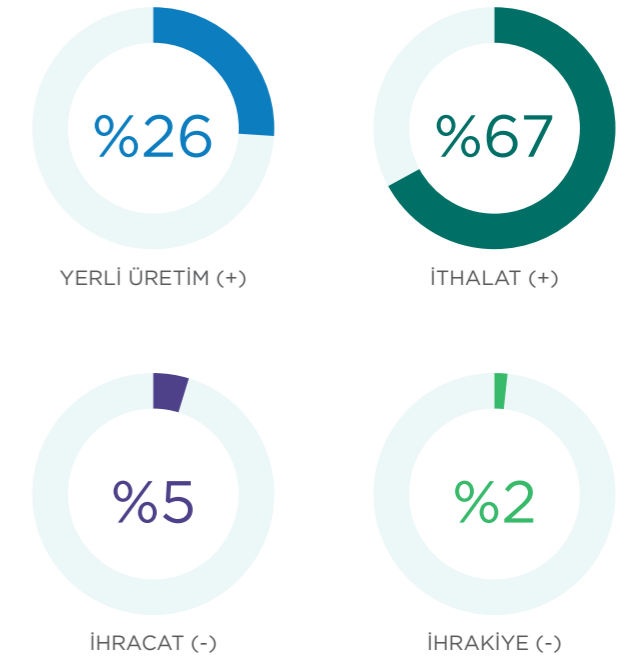
Türkiye'de yargı yetkisi bağımsız ve tarafsız mahkemeler ve yüksek yargı organları tarafından kullanılır.

- Anayasa Mahkemesi, yüksek yargı organı olup, yasaların Anayasa'ya uygunluğunu denetleyerek, yürürlüğe girmesine ya da iptaline karar veren son mercidir.
- Yargıtay, adli yargı organıdır. En üst mahkeme Yargıtay'dır ve son karar verici mekanizmadır.
- Danıştay, idari yargı organıdır. İdari davaların bakıldığı mercidir. Aldığı kararlara Yürütme uymak zorundadır.
- Sayıştay, mali yargı organıdır. Tüm kamu kurum, kuruluş ve iktisadi teşebbüslerin muhasebat sistemini denetlemekle yükümlüdür.

3.3. Enerji ve Çevre

Ulusal Enerji Denge Tablosuna göre, 2020 yılında toplam enerji arzı 147.168 Ton Eşdeğer Petrol (TEP) olup, bunun %26'sı yerel üretim kaynaklarından sağlanmıştır. (Şekil 3.4)

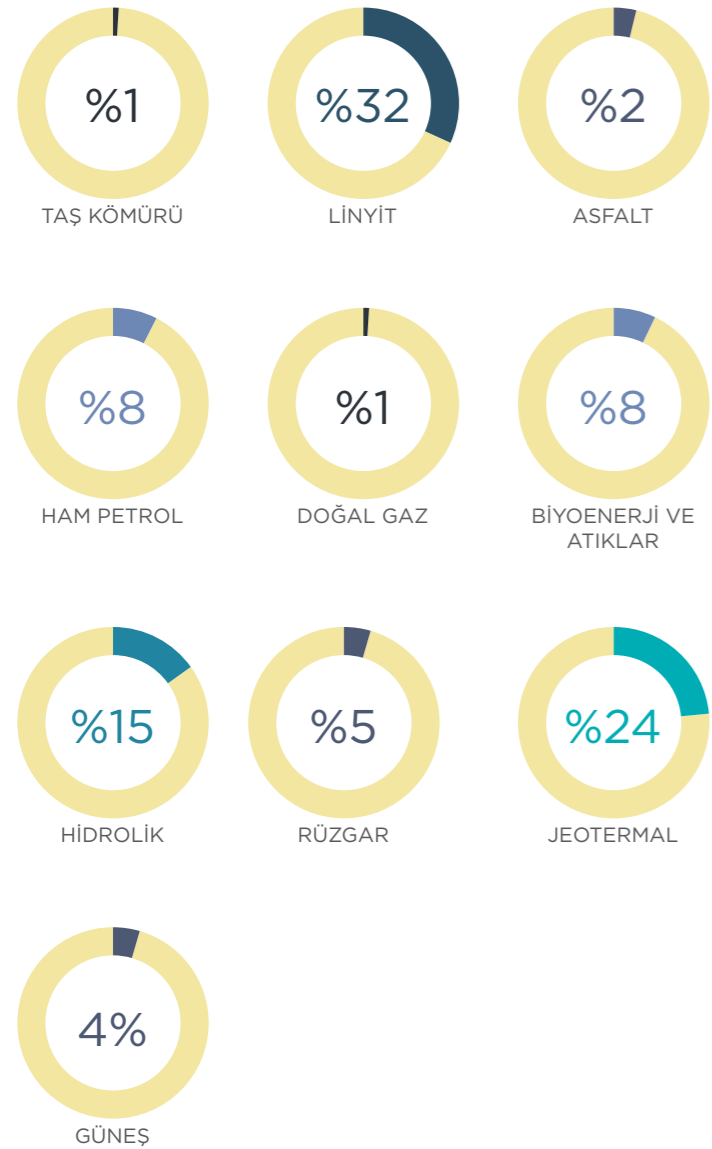
Şekil 13. Türkiye Enerji Arz Dağılımı - 2020 (Bin Ton Eşdeğer Petrol)

Kaynak: Enerji İşleri Genel Müdürlüğü, 2021

Yerel enerji üretimi kaynak bazında incelendiğinde, 2020 yılında üretimin %44'ünün fosil kaynaklardan kalan %56'sının ise yenilenebilir kaynaklardan elde edildiği görülmektedir (Şekil 3.5). Yenilenebilir kaynaklardan üretilen enerji incelendiğinde ise, rüzgâr, hidrolik, jeotermal, güneş ve diğer ısı kaynaklarının önde geldiği görülmektedir.

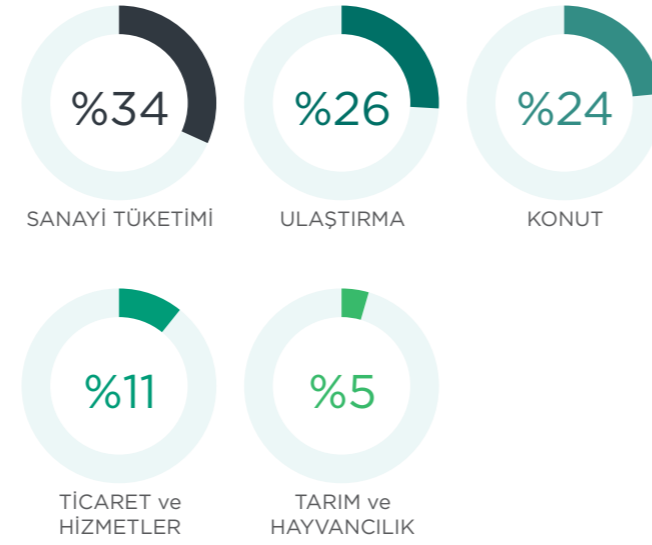
Şekil 14. Kaynak Bazında Türkiye Yerel Enerji Üretimi - 2020 (Bin Ton Eşdeğer Petrol)

Kaynak: Enerji İşleri Genel Müdürlüğü, 2021

Aynı yıl için toplam enerji tüketimi ise 113.701 TEP olarak gerçekleşmiştir. Tüketim sektör bazında değerlendirildiğinde, sanayi kaynaklı enerji tüketimlerinin ilk sırada geldiği, bunu ulaştırma ve konut sektörlerinin izlediği gözlenmektedir. (Şekil 3.6)

Şekil 15. Türkiye Sektörler Bazında Nihai Enerji Tüketimi (Bin Ton Eşdeğer Petrol) - 2020

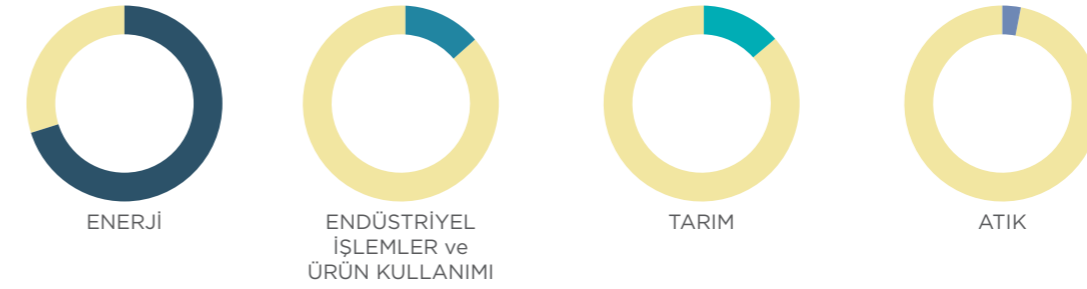

Kaynak: Enerji İşleri Genel Müdürlüğü, 2021

Son yıllarda enerji arz çeşitliliğini artırmak amacıyla, özellikle yenilenebilir kaynaklara yönelik enerji yatırımları gerçekleştirilmektedir. Enerji Verimliliği Kanunu'nun 2007 yılında yürürlüğe girmesi ile enerji verimliliği ile ilgili ve enerji verimliliğini destekleyen projeler yaygınlaşmıştır. Ocak 2018'de yayımlanan Enerji Verimliliği Eylem Planı ile de birçok alt sektörde enerji verimliliği uygulamalarının yaygınlaştırılması sağlanmaktadır.

TÜİK Seragazı Emisyon İstatistiklerine göre, 2020 yılında toplam seragazı emisyonu CO2 eşdeğeri olarak 523,9 milyon ton (Mt) olarak hesaplanmıştır. 2020 yılı emisyonlarında CO2 eşdeğeri olarak en büyük payı %70,1 ile enerji kaynaklı emisyonlar alırken, bunu sırasıyla %13,9 ile tarımsal faaliyetler, %12,75 ile endüstriyel işlemler ve ürün kullanımı ve %3,25 ile atık takip etmektedir (Şekil 3.7).

Şekil 16. Türkiye Sektörlere Göre Toplam Sera Gazı Emisyonları (Milyon Ton CO2 Eşdeğeri)

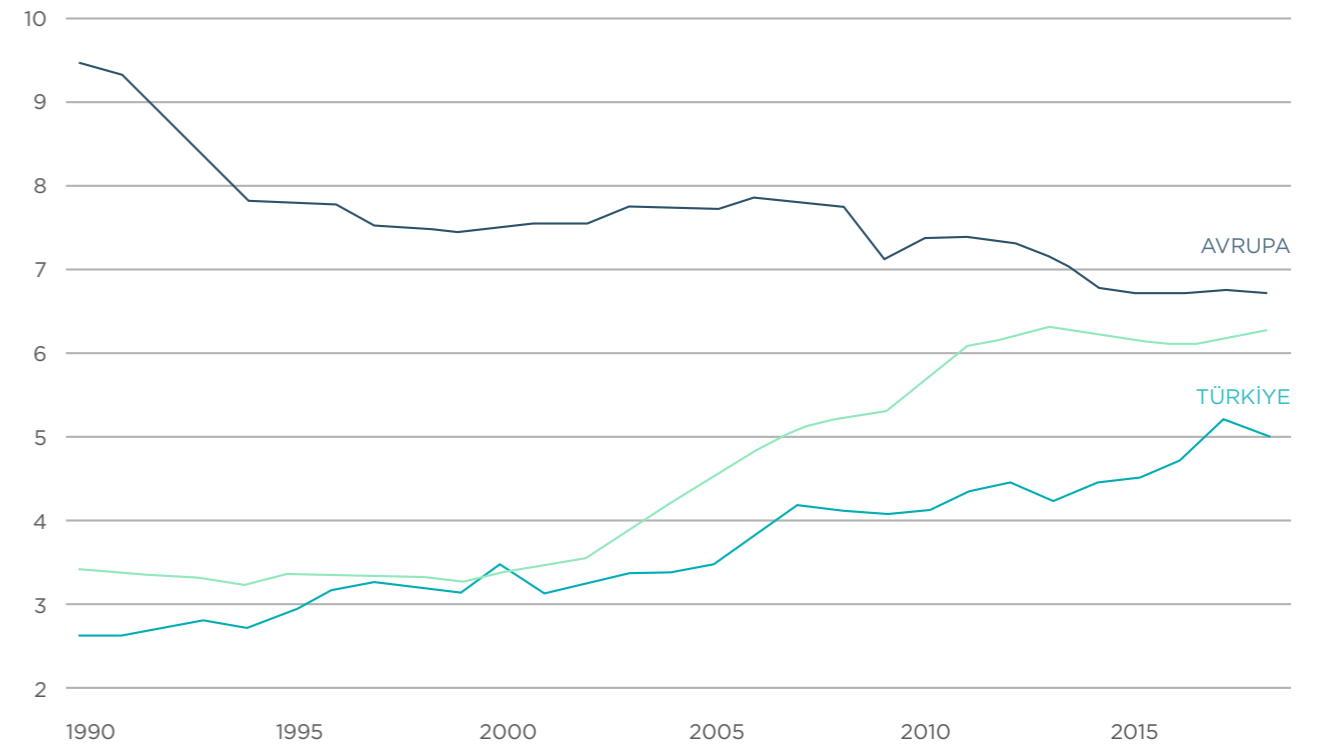

Kaynak: TurkStat (2020)

TÜİK verilerine göre Türkiye'de CO2 eşdeğeri olarak 2020 yılı toplam sera gazı emisyonu, 1990 yılına göre %138,4, 2019 yılına göre %7,2 artmıştır. Artışın en önemli nedeninin, Türkiye'nin 1990 sonrası ekonomik ve endüstriyel kalkınmasına paralel olarak enerji tüketiminin hızla artması olduğu düşünülmektedir. Yıllar itibarıyla, sera gazı emisyonlarının sektörel dağılımına bakıldığında, toplam emisyonlardaki artışın büyük oranda enerji üretim ve tüketiminden kaynaklandığı görülmektedir. Bunu endüstriyel işlemler ve ürün kullanımından kaynaklanan emisyonlar ile tarımsal faaliyetler ve atıklardan kaynaklanan emisyonlar takip etmektedir.

Bununla birlikte Türkiye'nin küresel emisyonlardaki payı düşük seyretmektedir. Kişi başı emisyon oranları incelendiğinde, Türkiye'nin kişi başı emisyon miktarının OECD oranlarının altında seyrettiği görülmektedir. (Şekil 3.8) Türkiye'den kaynaklanan emisyonlar, küresel emisyonlara %1,05 katkıda bulunmaktadır.

Şekil 17. Kişi Başına CO2 Emisyonu

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanı

3.4. İklim Politikası Durumu

Paris'te 2015'de yapılan BMİDÇS 21. Taraflar Konferansı (COP21) neticesinde, küresel iklim değişikliğiyle mücadeleyle yönelik yeni bir anlaşma olan Paris Anlaşması BMİDÇS'ye taraf olan 195 ülke (Türkiye dâhil) ve AB tarafından imzalanmış olup, Anlaşma 4 Kasım 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye'nin gecikmeli de olsa Ekim 2021'de Paris Anlaşması'nı onaylaması ve 2053 yılına kadar karbon emisyonlarında net sıfır taahhüdünü vermesinin ardından, iklim politikalarına ve iklim hedeflerine dair gelişmeler son derece hız kazanmıştır.

İlk olarak, Türkiye'de iklim değişikliği ile mücadelede esas yetkili ve görevli bakanlık olan "Çevre ve Şehircilik Bakanlığı"nın ismi değiştirilerek "Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı" olarak güncellenmiştir. İklim değişikliği ile ilgili konularda ulusal eş güdüm görevini yürüten Bakanlık, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Sekretaryası'na sorumlu Ulusal Odak Noktası'dır. İklim değişikliğiyle ilgili temel strateji belgeleri olan "Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi 2010- 2023", "Türkiye Cumhuriyeti İklim Değişikliği Eylem Planı 2011-2023 (İDEP)" ve "Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2023", Bakanlığın eş güdümünde hazırlanmıştır. Ancak gelinen noktada, Türkiye'nin emisyonlarını hızlı düşürmek isteyen ülkeler arasında yer alması ve güçlü adım atmayan ülkeleri buna çağırması; AB, İngiltere gibi hedefleri daha güçlü ülkelerle birlikte davranması gerekir. Bakanlık ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP), Türkiye'nin iddialı iklim hedeflerini yansıtacak uzun vadeli bir "2050 İklim Değişikliği Stratejisi" ve "2030 Eylem Planı" hazırlanması için güç birliği yapacaklarını duyurularıyla, bu çabalar bakımından büyük bir adım atılmıştır.

Bununla birlikte, "İklim Kanunu" ve "Emisyon Ticareti Sistemi Yönetmeliği"nin hazırlanması ve "Ulusal Katkı Beyanı"nın güncellenmesi amacıyla Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından düzenlenen "İklim Şurası"nda, sera gazı azaltımından karbon fiyatlandırma ve emisyon ticaret sistemine, yeşil finansmandan iklim değişikliğine uyum politikalarına, yerel yönetimlerimizden göç, adil geçiş ve sosyal politikalara kadar çeşitli alanlarda çalışmalar yapılarak Türkiye'nin iklim hedefleri ve politikaları alanında bir yol haritası oluşturulmuştur.

Türkiye'nin iklim politikalarıyla ilgili temel belgeler

3.4.1. Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi (2010-2020)

İklim değişikliği konusundaki temel politika dokümanı olan Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi, kamu kurumları, özel sektör temsilcileri, STK'lar ve üniversitelerin katılımı ve etkin bir çalışma süreci içinde hazırlanmış ve Mayıs 2010 tarihinde zamanın Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Yüksek Planlama Kurulu tarafından onaylanmıştır. İklim değişikliği ile mücadele yönünde yapılacaklara dair bir rehber niteliğinde olan Strateji'de, Sözleşme'nin "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi çerçevesinde Türkiye'nin ulusal imkânları ve uluslararası finansman ve hibelerin kullanılabilirliği ölçüsünde gerçekleştireceği azaltım, uyum, finansman ve teknoloji politikaları detaylı bir şekilde yer almıştır.

3.4.2. İklim Değişikliği Eylem Planı (2011-2023) (İDEP)

Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi ile Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın hedefleri doğrultusunda hazırlanmış olan İDEP, Türkiye'nin sera gazı salım azaltımı ve iklim değişikliğine uyum politika ve tedbirlerini içermektedir. İDEP temelde iki ana eylem planından oluşmaktadır, bunlar; Sera Gazı Emisyon Kontrolü Eylem Planı ve İklim Değişikliğine Uyum Eylem Planı'dır. İDEP'te Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi'nde yer alan hedefler için çeşitli alt eylemler yer almış olup, bu faaliyetlerin hayata geçirilebilmesi için sorumlu kurum/kuruluşlar ve zamanlama belirtilmiştir. İDEP; enerji, sanayi, ormancılık, tarım, binalar, ulaştırma, atık ve iklim değişikliğine uyum odak konuları olmak üzere sekiz konu başlığında kısa orta ve uzun vadeli hedefler çerçevesinde detaylı bir teknik içeriğe sahiptir. Bu kapsamda; kurumsal yapılanma ve politika oluşturma, teknoloji geliştirme ve transferi, finansman ve ekonomik araçlar, veri ve bilgi sistemleri, eğitim ve kapasite artırımı alanları ve İDEP'in izleme ve değerlendirme mekanizmalarıyla ilgili eylemler bir araya getirilmiştir.

3.4.3. Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2023)

Türkiye'nin iklim değişikliğinin etkilerine uyum kapasitesinin geliştirilmesine dair ilk politika dokümanı olan Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı ülke çapında temelde beş konuda etkilenebilirlik alanı belirlemiş ve bu alanlarda son derece kapsamlı hedefler ve eylemler tanımlamıştır. Bu alanlar; i) su kaynakları yönetimi, ii) tarım sektörü ve gıda güvencesi, iii) ekosistem hizmetleri, biyolojik çeşitlilik ve ormancılık, iv) doğal afet risk yönetimi ve v) insan sağlığı konularıdır.

3.4.4. İklim Değişikliği Ulusal Bildirimleri

Paris Anlaşmasına taraf olarak Türkiye, dört yılda bir İklim Değişikliği Ulusal Bildirimi hazırlamakla yükümlüdür. Türkiye söz konusu raporlama yükümlülüklerine ilişkin olarak, Birinci İklim Değişikliği Ulusal Bildirimini 2007 yılında ve ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci bildirimleri birlikte hazırladığı Beşinci İklim Değişikliği Ulusal Bildirimini 2013 yılında Sözleşme Sekretaryası'na sunmuştur. Altıncı ve Yedinci İklim Değişikliği Ulusal Bildirimlerini, Sekretarya'ya sırasıyla 2016 Mart ve 2018 Aralık aylarında gönderilmiştir. Son olarak Sekizinci Ulusal Bildirim Aralık 2019 itibarıyla Sekretarya'ya sunulmuştur.

3.4.5. Niyet Edilen Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkılar

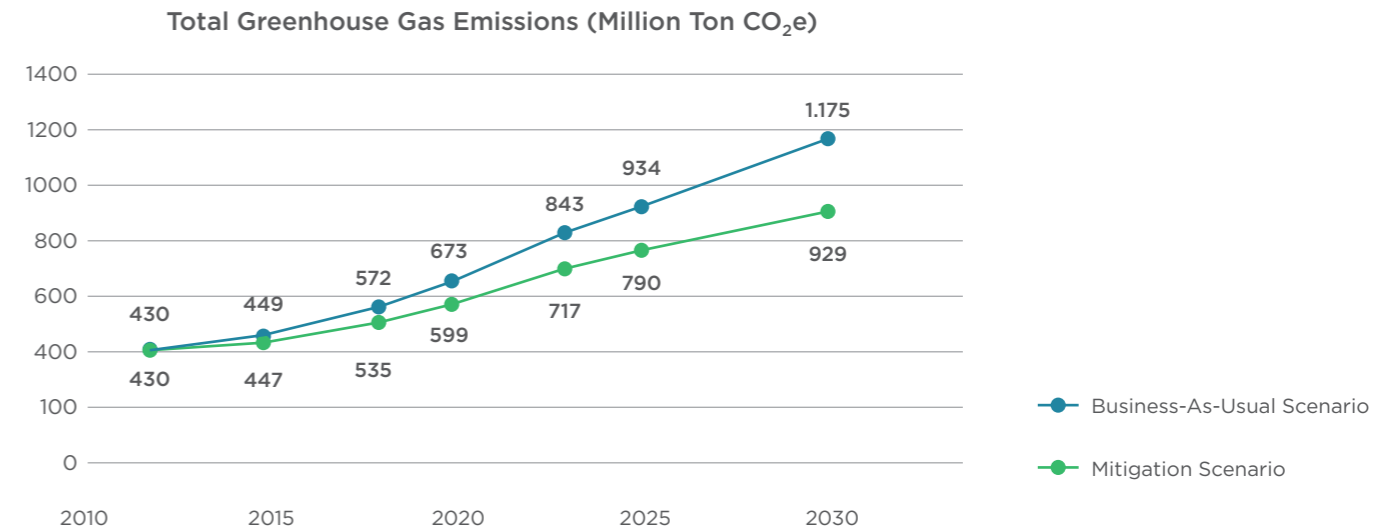
Paris Anlaşması'nın hazırlık sürecinde tüm taraflar yeni iklim rejimini destekleyici mahiyette olmak üzere, gerek sera gazı salımlarını azaltmaya, gerekse iklim etkilerine uyum sağlamaya kararlı olduklarına dair politikalarını ve somut (rakamsal) hedeflerini "Niyet Edilen Ulusal Katkı Beyanı"nı/Intended Nationally

onally Determined Contributions/INDCs" Sözleşme Sekretaryası'na sunmuştur. Bu beyan incelendiğinde ülkelerin INDC'sinde sadece sayılaştırılmış sera gazı emisyon azaltım rakamları değil, aynı zamanda yeni küresel iklim antlaşmasının (Paris Anlaşması) her alt başlığında yer alan konularda da (iklim mücadelesinde etkilere uyum planlamaları, kayıp ve zarar için politikalar, iklim dostu teknolojilere geçiş ve finansman politikaları vb.) somut hedefler verdikleri anlaşılmaktadır.

Türkiye INDC'sini Sözleşme Sekretaryası'na Ekim 2015'te sunmuştur. Türkiye bu belge ile ilk kez resmi olarak sayılaştırılmış sera gazı azaltım vaadinde bulunmuştur. INDC'ye sektörler açısından bakıldığında; i) sanayi sektöründe uygun alt sektörlerde alternatif bir yakıt olarak atık kullanımının artırılması için araştırmalar yapılması, ii) ulaştırma sektöründe kentsel alanlarda sürdürülebilir ulaştırma yaklaşımlarının uygulanması, iii) bina sektöründe enerji talebinin asgari düzeye indirilmesi ve yerel enerji üretiminin sağlanması amacıyla yeşil bina, pasif enerji, sıfır enerji konut tasarımının yaygınlaştırılması, iv) tarım sektöründe meraların rehabilite edilmesi ve asgari toprak sürme yöntemlerinin desteklenmesi, enerji sektöründe elektrik iletim ve dağıtım kayıplarının, 2030'da %15'e düşürülmesi, v) atık sektöründe yönetilen ve yönetilmeyen düzenli depolama alanlarındaki düzenli depolama alanı gazından metan gazının elde edilmesi ve vi) ormancılık sektöründe yutak alanların artırılması ve arazide bozulmanın önlenmesi gibi önemli alanlarda ihtiyaçlara cevap verecek birçok hedefin yer aldığı görülmektedir.

Bu politika ve planlarla elde edilecek emisyon azaltımlarının, referans senaryoya (business-as-usual) göre 2030 yılında %21 oranına kadar artıştan azaltılması öngörülmüştür (Şekil 3.8).

Şekil 18. 18 Ulusal Katkı Beyanı Emisyon Azaltım Senaryosu

Kaynak: Türkiye'nin Ulusal Katkı Niyet Beyanı-INDC

3.4.6. Türkiye'nin On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)

Üst politika belgesi niteliğindeki kalkınma planlarıyla hemen her sektör için durum analizi yapılmakta, amaç ve hedef tespit edilmekte ve bu alanlarda yürütülecek politikalar açıklanmaktadır. Fosil yakıt ve iklim bağımlı başlıca sektörlerle ilişkin hedef ve politikalar da kalkınma planında yer bulmaktadır.

2019-2023 dönemini kapsayan On Birinci Kalkınma Planı'nın hazırlıkları 29/07/2017 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Başbakanlık genelgesiyle düzenlenmiş, plana esas olacak raporları üretmek üzere 42 Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK), 32 Çalışma Grubu (ÇG) oluşturulmuştur. Genelgede ÖİK ve ÇG çalışmalarının; çevrenin korunması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve yönetimi, nitelikli kentleşme, afet risklerinin azaltılması; kırsal kalkınmanın sağlanması, sürdürülebilir ve kapsayıcı kalkınmaya yönelik bir bakış açısıyla yürütüleceği vurgulanmıştır. Planın hazırlık sürecinde doğrudan iklim değişikliği konusunda özel ihtisas komisyonu ve çalışma grubu kurulmamıştır.

Kalkınma Planı, 2030 yılına kadar hayata geçirilmesi planlanan BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ni temel alarak hazırlanmıştır. İklim değişikliği ile mücadele politikalarının Paris Anlaşması ile Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları arasında önemli bir köprü vazifesi göreceği değerlendirildiğinde, Plan hedeflerinde bu hususun dikkate alınacağı beklenmektedir.

3.4.7. Yeşil Mutabakat Eylem Planı

Uluslararası ticaret düzeninde son yıllarda ivme kazanan iklim değişikliği ile mücadele politikalarına adaptasyonunu sağlamayı hedefleyen ve ihracatta Türkiye'nin rekabetçiliğini güçlendirecek bir yol haritası niteliğinde olan "Yeşil Mutabakat Eylem Planı" Temmuz 2021'de yayımlandı.

"Yeşil Mutabakat Eylem Planı", uluslararası ticaret ve ekonomide meydana gelen değişim ve dönüşüm karşısında Türkiye'nin kalkınma hedefleri doğrultusunda sürdürülebilir ve kaynak-etkin bir ekonomiye geçişini desteklemeyi amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda, Türkiye ekonomisinin lokomotifi olan ihracatta rekabetçiliğin korunması ve geliştirilmesi, Gümrük Birliği sayesinde AB ile sağlamış olduğu bütünleşmenin derinleştirilmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Türkiye'nin en önemli ticaret ortağı olan AB tarafından açıklanan Avrupa Yeşil Mutabakatı ile öngörülen kapsamlı değişiklikler başta olmak üzere bu alandaki

dönüşüme zamanlıca uyum sağlanması ve karşı karşıya kalınacak risklerin fırsata çevrilmesi amacıyla Ticaret Bakanlığı liderliğinde kamu kurum ve kuruluşları ve özel sektör işbirliği içerisinde hazırlanan Eylem Planı 9 ana başlık altında toplam 32 hedef ve 81 eylemi içermektedir.

3.4.8. Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik

25 Nisan 2012 tarihli ve 28274 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren yönetmelik, daha sonra bir dizi maddesinde yapılan değişiklikler ile 17 Mayıs 2014 tarihli ve 29003 sayılı Resmi Gazete'de revize edilerek yayımlanmıştır.

Mevzuat kapsamında, Yönetmeliğin Ek-1'inde yer alan faaliyetleri gerçekleştiren tesisler, her yıl düzenli olarak izleme, raporlama ve doğrulama sürecine tabi olmaktadır. Tebliğ kapsamında hazırlanacak olan İzleme Planları, Çevre Bilgi Sistemi aracılığı ile Bakanlığa iletilmektedir. İzleme Planlarının onaylanmasını takiben tesisler her yıl 1 Ocak - 31 Aralık tarihleri arasında gerçekleşen emisyonlarını içeren doğrulanmış "Emisyon Raporları"ni ise 30 Nisan tarihine kadar Bakanlığa sunarlar.

İklime dayalı gelecek mevzuat ve planlar

3.4.9. İklim Kanunu

2022 yılı içerisinde tamamlanması beklenen İklim Kanunu, temel ilke, sorumluluk ve eylemleri içerecektir. Taslak İklim Yasasının en temel amacı küresel ortalama sıcaklık artış limitinin sanayi öncesi döneme göre 2°C altında tutulması ve buna ilave olarak da bu artışın 1,5°C'nin altında sınırlandırılması olarak ifade edilmektedir. Bu temel hedefe ulaşmak için,

- Sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda sera gazı emisyonlarının kademeli olarak azaltılması;
- İklim değişikliğine uyum için gerekli yasal ve kurumsal çerçevenin oluşturulması, ve
- Bu amaca hizmet etmek üzere ilgili teknik ve finansal gereksinimlerin de belirlenmesi hedeflenmektedir.

Bu hedeflere ulaşabilmek için AB Yeşil Mutabakatında da yer alan düşük karbonlu bir ekonomik modele geçilmesi öngörülmektedir.

Taslak İklim Kanunu sera gazı emisyonlarının azaltılmasına ve iklim değişikliğine uyuma yönelik faaliyetler ile bu faaliyetleri gerçekleştiren tüm gerçek ve tüzel kişilerin hak ve yükümlülüklerini kapsamaktadır.

3.4.10. Emisyon Ticareti Sistemi

İklim Kanunu, başta Emisyon Ticareti Sistemi olmak üzere, emisyon salımının azaltılmasını teşvik amacıyla çeşitli piyasa temelli mekanizmaların da kurulmasını düzenleyecektir.

ETS, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Sekretaryası'na iletilen ülke hedefleri göz önünde bulundurularak, ülke çapındaki sera gazı emisyonlarının; maliyet etkin bir şekilde ve ölçülebilir, raporlanabilir ve doğrulanabilir bir biçimde azaltılması amacıyla kurulacaktır. Üst sınır emisyon prensibine dayalı, sera gazı emisyon tahsisatlarının alınıp satılması suretiyle sera gazı emisyonunu ve sera gazına sebep olan faaliyetleri sınırlandırmayı teşvik eden bir emisyon ticaret sisteminin kurulması öngörülmektedir.

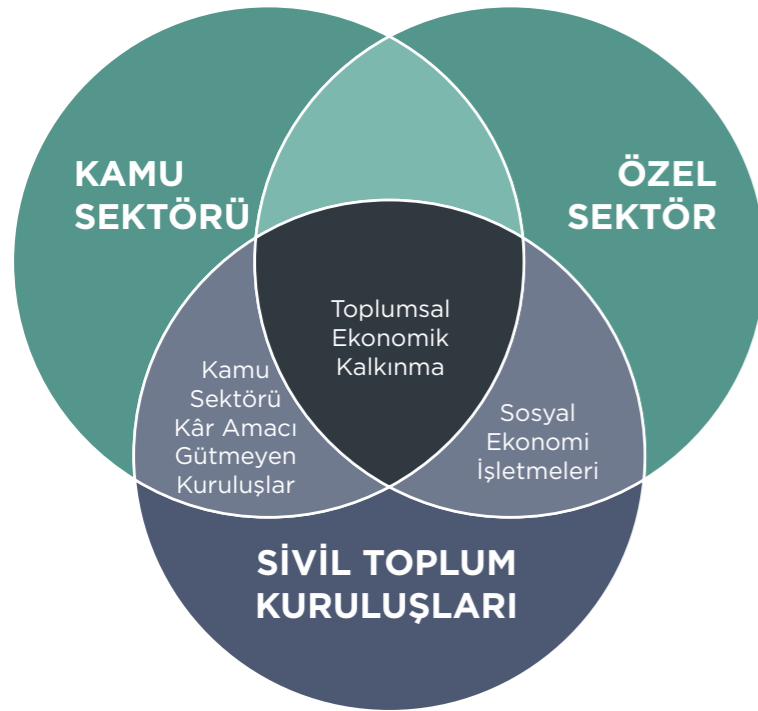
4. SİVİL TOPLUM

4.1. Sivil Toplum Nedir?

Sivil Toplum, kamu politikası oluşumunu etkilemek de dahil olmak üzere, ortak çıkarları olan eylemleri savunmak, teşvik etmek ve bunlara katılmak için bir araya gelen grupları temsil etmektedir. Sivil toplumun ana rollerinden biri, hükümetler ve vatandaşlar veya toplumlar arasındaki bilgi ve kapasite uçurumunu kapatmaya yardımcı olmaktır.

Sivil toplum veya toplumun sözde “üçüncü sektörü”, siyasi, kültürel, sosyal veya ekonomik alanlarda ortak amaç ve idealleri sürdürmek için insanların örgütlendiği, partizan olmayan ve şiddet içermeyen tüm Devlet dışı, kar amacı gütmeyen yapıları içermektedir (AK, 2012). Örneğin şu şekilde sıralanabilir: iş ve sektörel dernekler, hükümet dışı kuruluşlar, düşünce kuruluşları ve akademi, insan hakları, barış ve gençlik grupları, sendikalar ve işveren dernekleri, ağ dernekleri.

Şekil 19. Toplumsal Ekonomiyi Anlamak

SOSYAL EKONOMİ

Kaynak: Kanada Nonprofit and Social Economy Research Dergisi'nden (2010) Social Enterprise Ontario tarafından uyarlanmıştır

AB yönetişiminin ilkelerinden biri, sivil toplumu karar alma sürecine dahil etmektir. Nitekim, AB'nin İşleyişine İlişkin Antlaşmanın (TFEU) 15. Maddesi, Avrupa'nın iyi yönetiminde sivil toplumun rolünü kabul etmektedir. AB Antlaşması'nın (TEU) 11. Maddesi, AB'nin sivil toplum örgütleriyle, örneğin AB yasalarına yönelik teklifler hazırlarken, açık, şeffaf ve düzenli bir diyaloga sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Ayrıca, Avrupa Komisyonu, gelişmekte olan, komşu ülkeler ve Türkiye gibi genişleme ülkeleri de dahil olmak üzere tüm bölgeleri kapsayan, yerel STK'larla olan ilişkilerinde gelişmiş ve daha stratejik bir yaklaşım önermektedir. Bunu; Komisyondan Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesine, 'Demokrasinin ve sürdürülebilir kalkınmanın kökleri: Dış ilişkilerde Avrupa'nın Sivil Toplumla etkileşimi'ne ilişkin Bölgeler Komitesine aracılığıyla yapmaktadır.

4.2. Sivil Toplum Neden Önemli?

Sivil toplum, değişen iklimde, politika oluşturmada katalitik bir rol oynamaktadır. Sivil toplum, iklim değişikliği konusunda yeni yasalar, programlar, politikalar veya stratejiler için baskı yapabilmekte, hükümetleri taahhütlerinden sorumlu tutabilmekte ve iklim değişikliğinden en çok etkilenen hassas grupların çıkarlarını gözetebilmektedir.

Sivil toplumun kilit yönlerinden bazıları ve toplum için önemi aşağıda özetlenmiştir:

- Güçlendirilmiş bir sivil toplum, her türlü demokratik sistemin çok önemli bir bileşenidir. Çoğulculuğu temsil , teşvik etmekte ve daha etkili politikalara, adil ve sürdürülebilir kalkınmaya ve kapsayıcı büyümeye katkıda bulunmaktadır (AK 2012).
- Hükümetler kalkınma ve demokratik yönetim için birincil sorumluluğu taşıırken, hükümetler ve STK'lar arasındaki sinerji, sürdürülebilir olmayan kalkınma sorunlarının üstesinden gelinmesine yardımcı olabilmektedir (EC 2012).
- STK'lar şeffaf ve hesap verebilir yönetim için artan bir talebi bünyesinde barındırmaktadırlar. (AK 2012)
- Ekonomik adaletsizlikler, sosyo-ekonomik eşitsizlik ve çevresel zarar konusunda endişe ve farkındalığı artırarak sosyal refaha katkıda bulunmaktadır (Omelicheva 2009 ve Smith 1998).
- Geri bildirim mekanizmalarına ve halkla istişareye dahil olma talepleri ve erişim reddedildiğinde “gölge” konferansların oluşturulması yoluyla politika sürecine erişim noktalarının sayısını artırmak (Chandhoke 2009)
- Politika tercihlerinin politika önerilerine dönüştürülmesini kolaylaştırmak (Fung ve Wright 2001)
- Yerleşik seçkinler ve çalışma grupları arasındaki güçü dengelemeye yardımcı olmaktadır(Sorensen ve Torfing 2005)
- İklim değişikliği konusunda harekete geçme baskısı arttıkça özellikle 'küçülmeye gidilmesi zor' sektörlerdeki şirketlerin, tüketicilerine ve yatırımcılarına düşük karbonlu bir geleceğe uyum sağladıklarını göstermeleri gerektiğinden sanayi derneklerinin bu konuda önemli bir rolü vardır.
- Baştan aşağıya katılımı artırarak yönetim kurumlarının problem çözme ve karar verme kapasitesini geliştirmek (Sorensen 2005)
- Yerel çıkarları temsil eder ve yerel halkın ve seçmenlerin çıkarları için kaynakları harekete geçirmeye ve güvenceye almaya yardımcı olabilmektedir.
- İklim değişikliği ve bunun onların yaşamları, geçim kaynakları ve yaşam ortamları üzerindeki olası etkisi hakkında toplumsal farkındalık oluşturmada katalizör rolü oynarlar. Etkilenebilirliği azaltmak, riskleri azaltmak ve dayanıklılık oluşturmak (WRI) için gerekli uyarlanabilir eylemleri üstlenmek için kapasitelerini geliştirmeye yardımcı olabilmektedirler.

4.4. İklim politikası yasama süreçlerine katkıda bulunma kanalları AB ve Türkiye

AB

Avrupa Birliği'nde, STK'lar farklı resmi ve gayri resmi katılım süreçleri aracılığıyla politika geliştirmeye katılabilir. Bu, Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu (AP) ve Avrupa Konseyi (AK) gibi yürütme organları veya Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi (EESC) gibi danışma organları aracılığıyla yapılabilmektedir:

Tablo 2. İklim politikası yasama süreçlerine katkıda bulunma kanalları AB

Organ Türleri	Kurumsal Organ	Kanallar	Örnek
Yasama Organları	Avrupa Komisyonu	Bir politikanın yasama sürecinin farklı aşamalarında geri bildirim sağlayın	Have Your Say Portalı
		İttifaklar ve koalisyonlar	Temiz Hidrojen İttifakı
		Danışma ve Destek Platformları	Adil Geçiş Platformu (teknik ve danışmanlık desteği) ve Sürdürülebilir Finans Platformu (danışma organı)
		Uzman Çalışma Grupları	Enerji Yoğun Endüstrilerde Üst Düzey Uzman Grubu
		AB dışındaki STK'larla ilişkiler için AB Ülke Yol Haritaları	AB-Peru Sivil Toplum Etkileşimi Yol Haritası
		Önerilen NDICI-Küresel Avrupa kapsamında Sivil Toplum Kuruluşları için Tematik Program	Yeni Program 2021-2027
	Avrupa Parlamentosu	Avrupa Parlamentosu Üyeleri ve Asistanları ile iki taraflı toplantılar	Eurofer, SKDM Raportörü Mohammed Chahim ile görüştü
		Yasama sürecinin kilit aşamalarında önerilen değişikliklerin gönderilmesi	Eurelectric, ETS teklifinin revizyonu için değişiklikler göndermiştir
	Avrupa Birliği Zirvesi	Ulusal ve yerel yönetim süreçlerine katılın ve daha sonra Üye Devlet tarafından duruma göre değişmektedir	Yerel Polonya toplum temelli kuruluş, Yukarı Silezya TJTP taslağının hazırlanmasına ve planlamasına katılım sağlamaktadır
		Verimli katılım süreçleri ve en iyi uygulamalar	CEE Bankwatch, Doğu Avrupa'da geçiş sürecindeki kömür bölgelerinin en iyi uygulamalarını paylaşmak için bir platform oluşturmaktadır
Danışma Organı	Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi (EESC)	EESC, Konsey, Komisyon veya Parlamentonun talebi üzerine görüş bildirmektedir. Ayrıca kendi inisiyatifiyle görüş bildirebilmektedir.	Avrupa Tüketici Örgütü, EESC politika süreçlerine katılır

Türkiye

Türkiye'deki iklim politikası aktörlerini hükümet (devlet) ve hükümet dışı olmak üzere iki ana kategoriye ayırabiliriz.

Türkiye'nin yönetim sisteminde devlet aktörleri, başta yasaların yapıldığı Türkiye Büyük Millet Meclisi olmak üzere, Cumhurbaşkanlığı Kabinesini (bakanlar kurulu), bakanlıkları, bakanlıklara bağlı ya da ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını ve bu kuruluşlarda çalışan bürokratları ve uzmanları kapsar. Hükümet dışı aktörler ise uluslararası kuruluşlar, özel sektör (piyasa), sivil toplum örgütleri ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, akademi ve medyadır. Yurttaşlar ise medya ve/veya sivil toplum örgütleri ve/veya siyasi partiler ve seçimler aracılığıyla bilgi edinme, görüşlerini iletme ve katılım haklarını kullanırlar.

İklim politikaları hükümet tarafından, Meclis'in kabul ettiği yasalar ve kararlar çerçevesinde belirlenir. Devlet kademelerinde iklim politikalarıyla ilgili aktörler, benzeri başka konularda olduğundan çok daha fazla sayıda ve çeşitliliktedir. Ağırlıklı olarak belli bir veya birkaç sektörü ilgilendiren politika alanlarının aksine, iklim değişikliği çok sayıda ekonomik sektörü ve meselenin dış politikadan bilim politikalarına kadar değişik boyutlarıyla ilgili olarak çok sayıda bakanlığı ve kamu kuruluşunu ilgilendirir. Bu nedenle aktör haritasında bakanlıklar ve kamu kuruluşları büyük hacim kaplar.

Hükümet dışı aktörler ise konuyla ilgili kararlara Meclis ve Bakanlıklarda kurulmuş olan komisyon ve kurullar aracılığıyla etki etmeye çalışırlar. Sivil toplum örgütleri hükümet dışı aktörler içinde en geniş ve en fazla çeşitlilik gösteren kesimi oluşturur. Sivil toplum kuruluşlarının rolü çoğunlukla uyarıcı, harekete geçirici ve zorlayıcıdır. Sivil toplumun en önemli rolü kampanyalar, eylemler, eğitimler, farkındalık artırıcı çalışmalar, basın açıklamaları vb. yoluyla konuyu gündemde tutmak, hükümet politikalarını eleştirmek/geliştirmek ve bazı örneklerde meselenin diğer alanlarla ilişkisini kurmaktır.

Her ne kadar sivil toplum alanında iklim değişikliği deyince akla önce çevre örgütleri gelse de, bazı düşünce kuruluşları ile meslek ve uzmanlık örgütleri de önemli aktörlerdir.

Sivil toplum alanında tabana en yakın olan örgütler, ağ veya girişim olarak yapılanmıştır ve bu tür yapılanmalar daha çok eylem ve kampanyalarla etkili olurlar. İklim değişikliği konusunda toplumsal farkındalığı artıran, politika geliştiren ve bir baskı

grubu olarak ve/veya uzmanlık birikimiyle etkili olan çevre kuruluşları arasında büyük çevre örgütleri ile yeşil düşünce ve ekoloji alanında düşünsel ağırlığa sahip olanlar ön sıralarda gelir. İklim değişikliğiyle daha çok ilgilenenlerin, uluslararası bağlantıları daha güçlü örgütler olduğu görülür.

Sivil toplum alanındaki en etkili kuruluşlar arasında düşünce kuruluşlarını da saymak gerekir. Bu kuruluşlar, amaçları, kadroları ve çalışma alanlarına bağlı olarak üniversitelere, özel sektöre ya da çevre örgütlerine yakın olabilirler. Bazı düşünce kuruluşları kamuyla da yakın işbirliği içinde çalışabilir.

4.5. Sivil toplum için kampanya ve iletişim araçları

Kuruluşun doğasına bağlı olarak, bir STK'nın iklim politikası geliştirme süreçlerine dahil olmasının ve bunları ifade etmesinin aşağıdakiler dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere birden fazla yolu vardır:

- Savunma ve önerilerin kabulünde etkili olma
- Kapasite geliştirme ve eğitim
- En iyi uygulamaları paylaşma
- Teknik araştırma ve politika önerileri sunma
- Mevzuat süreçlerini takip etmek ve pozisyon belgeleri aracılığıyla girdi sağlamak
- İşbirliği ve ortaklıklar: diğer ortaklar ve/veya ilgili paydaşlarla uyum sağlamak ve ortak beyanlarda bulunmak
- Etkinlikler ve yuvarlak masa tartışmaları düzenlemek ve bunlara katılmak
- Kilit paydaşlarla ikili toplantılar
- Gösteriler ve protestolar
- Sosyal medya kanalları da dahil olmak üzere görünürlük ve iletişim/sosyal yardım faaliyetleri

4.6. Politika oluşturmada STK'lar için kolaylaştırıcı finansman seçenekleri

Avrupa Birliği'nde finansman, AB'nin STK'larla olan ilişkisinin önemli bir bileşeni oluşturmaktadır. Sivil Toplum desteği, aşağıdakiler de dahil olmak üzere çeşitli finansman yöntemleriyle sağlanmaktadır:

- Doğrudan Avrupa Komisyonu finansmanı
- Kamu ve devlet finansmanı
- Üyelik ücretleri

- İkili hükümet desteği
- Çok taraflı kuruluş desteği
- Havuzlanmış bağış mekanizmaları ve özel bağışlar

Doğrudan AK finansmanı içinde, program finansmanı, doğrudan hibe verilmesi, havuz finansmanı, takip hibeleri, çekirdek finansman, ortak finansman, halka koruma, basitleştirilmiş çağrılar ve yeniden hibe verme vardır. Avrupa finansman programlarının bazı örnekleri şunlardır:

- Vatandaşlar için Avrupa Programı (Sivil Toplum Projeleri, Şehir Eşleştirme ve Şehir Ağları)
- ERASMUS+ Ana Eylem 3 Sivil Toplum İşbirliği
- LIFE Programı (çevre ve iklim eylemi için finansman aracı)
- Ufuk Avrupa (inovasyon projeleri için fon sağlayan en büyük AB araştırma ve inovasyon programı)
- EUKI (Almanya'daki BMU tarafından proje finansman aracı)

Son olarak, birçok AB Üye Devletinde yerel kar amacı gütmeyen kuruluşlara yapılan bağışların gelir vergisinden muaf olduğunu belirtmek önemlidir.

4.7. Etkin katılım süreçlerine ve en iyi uygulamalara dair örnekler

4.7.1. Örnek 1: Adil Geçiş Fonu ve Bölgesel Adil Geçiş Planları

Adil Geçiş Fonu (JTF) Adil Geçiş Mekanizmasının (JTM) ilk ayağıdır ve fosil yakıtlara (kömür, linyit, turba, petrol şist) bağımlı bölgelerin ve önümüzdeki yıllarda derinlemesine bir dönüşüm geçirecek yüksek emisyonlu endüstrilerin desteklenmesinde kilit bir araçtır. Üye Devletler tarafından Bölgesel Adil Geçiş Planlarının (TJTP'ler) hazırlanması; JTF'den gelen kaynakların programlanması ve ardından uygulanması için kilit bir koşuldur.

JTF'nin katılımcı çerçevesi; Uyum Politikası ve Üye Devletlerin en azından bölgesel ve yerel yönetimler, ekonomik ve sosyal ortaklar, sivil toplum ve araştırma kurumları ve üniversiteler dahil olmak üzere kapsamlı bir ortaklık düzenlemesini şart koşan Ortak Hükümler Tüzüğü'nün (CPR) önemli bir özelliği olan Ortaklık İlkesine dayanmaktadır. Ayrıca, bu ortakların aynı zamanda JTF programlarının ve TJTP'lerin hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerine dahil olmaları gerektiği anlamına gelmektedir.

Yukarıda belirtilen ilkelerle ve düzenlemenin doğası

gereği JTF, diğer araçlara kıyasla daha merkezi olmayan bir şekilde uygulanmakta olup, yerel yönetimler tarafından belirlenen bölgelere dağıtılan hibeler ile süreçlerin yerel katılımı ve sahipliği sağlanmaktadır. Bu durum, baştan aşağı bir yönetim yaklaşımıdır.

JTF'nin içerisindeki en iyi uygulama, her bir Adil Geçiş bölgesi için ortaklık konseyleri (devlet kurumları, kamu sektörü, yerel yönetimler, STK'ler, iş dünyası, vb.) altında bölgesel düzeyde tematik çalışma komisyonları oluşturan Slovak Cumhuriyetindeki TJTP'lerin hazırlıklarıdır. Gençlik gruplarına da özel bir odaklanma ve katılım sağlanmıştır.

Buna ek olarak, Avrupa Komisyonu, teknik yardım sağlayan, bilgiyi teşvik eden, iyi uygulamaların paylaşımını, kapasite geliştirmeyi ve etkilenen tüm sektörler ve çok çeşitli paydaşlar arasında ikili ve çok taraflı görüş alışverişini teşvik eden verimli bir araç olan Adil Geçiş Platformunu oluşturmuştur.

Yerel bağlama uyarlanırsa, JTF ve TJTP'lerin yönetim çerçevesi Türkiye'de de kömürün aşamalı olarak kaldırılması için etkili bir araç olabilir.

4.7.2. Örnek 2: AB SKDM Geri Bildirim Prosedürü

Have Your Say Portalı, Avrupa Komisyonu tarafından oluşturulan, vatandaşların ve kuruluşların yol haritaları veya gelecekteki mevzuatlar için etki değerlendirmeleri ile ilgili görüşlerini paylaşabilecekleri, geribildirim sağlayabilecekleri bir araçtır. Buna ek olarak, herkes, devredilen yasa tasarıları ve uygulama tasarrufları hakkında yorum yapma olanağına sahiptir.

Paydaşlar ayrıca, mevcut AB eylemlerinin performansının değerlendirilmesi veya hazırlanması aşamasındaki girişimler hakkında 12 haftalık halkla istişarelerde yer alabilmektedirler. Bu geri bildirimler daha sonra tek tek incelenmekte ve taslak kanun tekliflerinde dikkate alınmaktadır.

Şekil 20. Sınırdan Karbon Düzenlemesi Mekanizması geri bildirim prosedürü örneği

Have your say Portalı
Avrupa Komisyonu

Hazırlık sürecinde

Yol Haritası

Geri Bildirim Süresi
04 Mart 2020 - 01 Nisan 2020
GERİ BİLDİRİM: SONA ERDİ

Kamuoyu Görüşünün Alınması

İstişare süreci
22 Temmuz 2020 - 28 Ekim 2020
GERİ BİLDİRİM: SONA ERDİ

Komisyon Kabulü

Geri Bildirim Süresi
15 Temmuz 2021 - 18 Kasım 2021
GERİ BİLDİRİM: SONA ERDİ

Vatandaşlar veya işletmeler sürecin farklı aşamalarında yorum yapabilirler.

Geri bildirim: 224 Başlangıç Etki Değerlendirmesi veya Yol Haritası

Komisyon, 4 haftalık bir süre için, ele alınması gereken sorunu ve ulaşılmaması gereken hedefleri açıklayan ve AB eyleminin neden gerekli olduğunu açıklayan bir belgeyi yorumlar için yayınladı.

Geri bildirim: 614 Kamuoyu Görüşünün Slinması

12 hafta sürer ve genellikle çevrimiçidir ve daha hedefli sorularla ankete dayalıdır. İIA hakkında daha önce alınan geri bildirimleri değerlendirmeli ve ilgiliyse dahil edilmelidir. Politika seçenekleri ve ele alınması gereken diğer kilit unsurları ortaya koyarlar.

Geri bildirim: 194 Komisyon Kabulü

Teklif çıktıktan sonra geri bildirim sağlanması

4.7.3. Örnek 3: Türkiye İklim Şurası

Paris anlaşmasının onaylanmasının hemen ardından Türkiye'de İklim Konseyi düzenlenmiş ve farklı çıkar gruplarını temsil eden geniş bir katılımcı kitlesi bir araya gelmiştir. Bazı yetersizliklere ve şuradan çıkan sonuçların yönetimine yönelik eleştirilere rağmen yine de organizasyon amacı ve kısa vadede elde ettiği başarılar nedeniyle iyi bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Şûra kapsamında, Türkiye'yi ve dünyayı derinden etkileyen iklim değişikliğinin tüm yönleriyle ele alınması, iklim değişikliği konusunda özel çalışma gruplarının oluşturulması, orta ve uzun vadeli strateji hedeflerinin belirlenmesine katkı sağlanması, paydaş görüş ve önerilerinin alınması ile nihayetinde tavsiye kararlarının ortaya çıkması hedeflenmiştir.

İklim Şurasının temel amacı; Türkiye'nin yeni iklim değişikliği vizyonunu gelişen ve değişen koşullar çerçevesinde ele alarak, yeşil dönüşüm anlayışını katılımcı bir şekilde ortaya koymaktır.

Belirlenen amaç doğrultusunda oluşturulan Şûra komisyonları ve çalışma konuları aşağıda yer almaktadır:

1. Komisyon: Sera Gazı Azaltım-1 (Enerji, Sanayi, Ulaştırma)
2. Komisyon: Sera Gazı Azaltım-2 (Tarım, Atık, Binalar, Yutak Alanlar)
3. Komisyon: Bilim ve Teknoloji
4. Komisyon: Yeşil Finansman ve Karbon Fiyatlama
5. Komisyon: İklim Değişikliğine Uyum
6. Komisyon: Yerel Yönetimler
7. Komisyon: Göç, Adil Geçiş ve Diğer Sosyal Politikalar

Şûra çalışmalarına davet edilen kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör temsilcileri gibi tüm paydaşların; çalışma alanları, araştırmaları, projeleri ve deneyimleri ile görev ve sorumluluk alanları dikkate alınarak ilgili komisyonlarda dengeli bir biçimde yer almasına özen gösterilmiştir.

5. SİVİL TOPLUM İÇİN BİR VİZYON OLUŞTURMAK

Yol haritası ve öneriler

Bu yol haritası, ileriki yıllarda STK'ların (ve endüstrilerin) stratejilerini ve eylem planlarını net hedeflere yönelik daha iyi yapılandırmak, iklim politikası geliştirme süreçlerini ifade etmek ve iklime ilişkin eylemleri ilerletmek için sivil toplumlara bir plan sunmayı amaçlamaktadır.

Bu yol haritası, sivil toplumla yapılan görüşmeler ve proje boyunca düzenlenen; kamu, akademi ve endüstri bakış açılarını bir araya getiren etkileşimli çalıştaylar sırasında toplanan önerilere dayanmaktadır.

Yol haritası önerileri; sivil toplumun kuruluş içerisinde, hükümet ile ve uluslararası alanda olmak üzere farklı etkileşim türlerine göre üç eylem alanına bölünmüştür.

İlk kısımda, Sivil Topluma özgü eylem alanları açıklanmıştır. Bunlar, sivil toplum kuruluşunun kendi bünyesinde veya iletişim içerisinde olan sektörel dernekler gibi ilişkili olduğu diğer sivil toplum kuruluşları arasında atabileceği adımlar ve yürütebileceği eylemlerdir.

İkinci kısımda, hükümetin Sivil Toplumun önerilerini mümkün kılma, dinlemede ve dahil etmede önemli bir rol oynadığı hükümet ve sivil toplum arasındaki etkileşimler ele alınmıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki Sivil Toplumlara desteklemek yalnızca hükümetin değil, aynı zamanda özel sektörün, uluslararası kuruluşların ve toplumun genelinin de sorumluluğundadır.

Üçüncü ve son kısımda ise, Avrupa ve Türk Sivil Toplamlarının arasındaki etkileşime odaklanılmıştır. Bu tür etkileşimlerde desteğin dayanağı, iki bölgenin arasındaki işbirliği ve dayanışmadır. Özellikle Paris Anlaşması'nın 6. Maddesi gibi uluslararası iklim politikası mekanizmalarını göz önüne alırsak bu bölüme, uluslararası bir bakış açısından yaklaşmış olduğu belirtilmelidir.

5.1. Sivil Toplum eylem alanları

5.1.1. Ortak bir vizyon yaratmak

Belirli bir konudaki tutumlarına ilişkin net bir vizyona sahip olan Sivil Toplum Kuruluşlarının politikaları daha güçlü bir etkiye sahip olmaları daha olasıdır. İster bir sivil toplum kuruluşu (STK), isterse sektörel veya iş derneği olsun bir Sivil Toplum, üyelerinin seslerini duyurma ve onları net ve şeffaf bir şekilde savunma rolüne sahiptirler.

Tüm üyelerinin seslerinin duyulduğundan emin olmak için diyalog ve karşılıklı anlayış ortamı oluşturmak adına doğru koşulları yarattıklarından emin olmak STK'nın rolleri arasında yer almaktadır. Bu; yuvarlak masa tartışmaları, çalıştaylar, ikili toplantılar, üyeler ve/veya ilgili paydaşlar için girdi çağrıları ve anketler gibi katılımcı süreçler aracılığıyla yapılabilmektedir.

Güçlü ve herkesi içine katan bir pozisyon alındığında bir STK, bu vizyonu hayata geçirebilmekte ve politika önerileri sunabilmektedir, bu önerilerin kabulü için etkili olabilmekte, resmi istişarelerde yer alabilmekte, değişiklikler sağlayabilmektedir vb. (Tam liste için Bölüm 5.3'e bkz.).

AB'nin önde gelen Avrupa yakıtlar ve rafineri birliği olan Fuels Europe, açık ve ortak bir vizyonun oluşturulmasına dair iyi bir örnek teşkil etmektedir. Fuels Europe, AB'deki iddialı iklim hedefleri ışığında Net Sıfır stratejisine tamamen katkıda bulunmaya ve düşük karbonlu yakıtları teşvik etmeye karar vermiştir. Açık ve uzun vadeli bir vizyonla Fuels Europe, çeşitli Avrupa yasama süreçlerinde üyelerinin çıkarlarını temsil edebilmekte ve aynı zamanda düşük karbonlu bir gelecek için endüstrinin yeni bir imaj oluşturmasını teşvik edebilmektedir.

5.1.2. İletişim stratejilerini geliştirmek ve medya erişimini artırmak

Ortak ve net bir vizyon belirlendikten sonra bir STK için en önemli adım, iletişim stratejisini geliştirmektir. Erişim ve medya, toplumsal farkındalık açısından önemli bir rol oynar ve STK'nın bu alanlarda kendisini organize etme şekli başarısını kanıtlayacaktır.

Bir kuruluşun iletişim yolları hem dış hem de iç kaynaklı olabilir ve her ikisinin de sağlam kurulmuş olması gerekmektedir. Dış iletişim açısından STK'ların dahil olabileceği 3 ana iletişim türü vardır:

- Kişilerarası iletişim: web seminerleri, çalıştaylar, konferanslar, tematik etkinlikler, akran ziyaretleri, halka açık oturumlar ve elçiler
- Elektronik medya: internet sitesi, Facebook, LinkedIn, Twitter, YouTube dahil sosyal medya, bloglar, haber bültenleri, podcast'ler, e-postalar, radyo ve TV
- Basılı medya: basılı materyaller, posterler ve afişler

Özellikle sosyal medya, bir iletişim aracı olarak son yıllarda önemli bir yer edinmiştir. İçindeki yorum, anket vb. araçlar aracılığıyla daha geniş sanal topluluklarla etkileşim seçenekleri sunmaktadır. Sosyal medya aktivizmi, birçok toplumsal sorun hakkında artan farkındalık sağlamaktadır.

Örneğin, iklim değişikliği konusunda harekete geçme baskısı arttıkça sanayi derneklerinin bu konuda önemli bir rolü vardır ve özellikle 'küçülmeye gidilmesi zor' sektörlerdeki şirketler, tüketicilerine ve yatırımcılarına düşük karbonlu bir geleceğe uyum sağladıklarını göstermek zorundadır. Sonrasında sanayi derneği, sanayinin karbondan arındırma çabalarını sergileyen güçlü bir iletişim ve medya stratejisi oluşturmalıdır.

5.1.3. Kuruluş içerisinde kapasite geliştirmek

Avrupa Komisyonu, kapasiteyi "kapasite, insanların, kuruluşların ve bir bütün olarak toplumun işlerini başarılı bir şekilde yönetme yeteneği olarak anlaşılır," şeklinde tanımlayan OECD kapasite tanımını benimsemektedir. Bu nedenle kapasite geliştirmek, her STK için önemli ve sürekli bir süreçtir. Kapasite, diğer tüm faaliyetleri geliştirmekte ve uzun vadeli yapılar oluşturmakta, böylece STK'nın işleyişinin sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır.

Kapasite kısıtlamaları sıklıkla finansmana erişimi sınırlamaktadır. Finansman almak için STK'lar, teknik yönetim ve liderlik becerilerindeki sınırlamalardan, sonuç yönetimine ve iç yönetim sorunlarına kadar uzanan bu kısıtlamaların üstesinden gelmelidir. Genel olarak gerekli olan bazı teknik beceriler, tekliflerin ve raporların yazılmasının yanı sıra finansal ve süreç izleme ve raporlamadır.

5.1.4. Uzun süre faaliyet gösterebilmek için finansman sağlamak

Fon ve finansman, STK'ların faaliyet gösterebilmesi ve yetkilendirmesi için önemli unsurlardır. Türkiye'deki pek çok STK'nın, günlük faaliyetleri veya genişleyebilmeleri için gerekli finansmanı bulunmamaktadır. Yukarıda bahsedilen içsel kapasite kısıtlamalarına ek olarak, finansmanın mevcut ve erişilebilir olmaması STK'lar için en ana kısıtlamadır.

Destek; hükümet, çok taraflı kuruluşlar, özel sektör ve AB içerisinde sağlanmalıdır. Finansmanın mevcudluğunun yanı sıra, finansman için erişim yollarının ve gereksinimlerinin tüm STK'lar tarafından anlaşılmasını ve mantıksız bir engel gibi görünmemesini sağlamak önemlidir. AB'nin çeşitli finansman planları (bkz. Bölüm 5.5), Türkiye'de bir finansman altyapısının geliştirilmesi için olası en iyi uygulama örneği olarak kabul edilebilmektedir.

5.2. Hükümet - Sivil Toplum etkileşimi

5.2.1. Sert kontrol mekanizmalarından kaçınmak

Hükümetler ve STK'lar arasındaki ilişki genellikle çok hassastır ve devlet içerisindeki sivil toplum alanı oldukça dar ve hatta daha da daralıyor olabilmektedir. Örneğin hükümetten kamu finansmanı gibi bir destek alınırsa, hükümetlerin STK'ların amaçlarını, faaliyetlerini ve varlığını doğrudan yönlendirmeye çalıştığı "sert kontrol" mekanizmalarına özellikle dikkat edilmelidir. Aynı şey, özel sektörden sağlanan finansman için de söylenebilir. Bunlar, genellikle bireysel iş çıkarlarını ileriye taşımak için finansman sağlamaktadır. Şeffaf finansman mekanizmaları ve kriterleri ile çok çeşitli finansman fırsatlarının mevcudiyeti bu endişeleri sınırlamaya yardımcı olabilmektedir.

5.2.2. Politika oluşturma süreçlerine daha çeşitli Sivil Toplum Kuruluşları grubunu dahil etmek

Her STK'nın belirli türdeki STK'ları diğerlerinden daha fazla dahil etme eğilimi vardır, ancak her türlü bilgi ve bakış açılarından yararlanmak için, politika sürecine farklı STK gruplarını dahil etmek önemlidir. STK'lar geçmişte bu süreçlere nispeten daha seyrek dahil olmuşlardır, ancak çevresel zorluklarla mücadele ederken özellikle ilgili bilgi ve bağlantılara sahiptirler.

Türkiye'deki STK'lar, sıcak hava dalgaları, yangınlar, sel ve diğer doğal afetlerin önlenmesi ve müdahale edilmesinde belirleyici bir rol oynayabilmektedir. Temsil ettikleri sivil toplumla olan bağları aracılığıyla çevre farkındalığını geliştirmeye yardımcı olabilmekte ve birden fazla çevresel paydaşla ilişki kurabilmektedirler. Yerel ekoloji hakkında bilgi sahibi olabilirler, böylece ormanların, sulak alanların ve mercan resiflerinin korunması gibi doğaya dayalı çözümlerin uygulanmasına ilişkin değerli görüşlerle katkıda bulunabilmektedirler.

5.2.3. Sivil Toplum için katılımcı süreçler düzenlemek

Sivil Toplum için katılımcı süreçlerle birlikte politika oluşturma süreçlerini bir tutmak, genellikle uygulamadan sorumlu toplulukların ve aktörlerin desteğini alan daha dengeli sonuçlarla ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte, avantajlardan yararlanmak için belirli kriterlerin karşılanması gerekmektedir. STK'lar bu süreçlere geçici olarak değil sistematik olarak dahil edilmelidir ve sağladıkları girdiler politika oluşturma prosedüründe ciddi şekilde dikkate alınmalıdır.

Halkla istişareler sırasında Have Your Say veya JTF için TJTP'lerin baştan aşağıya hazırlık yaklaşımı gibi katılımcı süreçler çoğaltılabilmektedir ve STK'ların Türkiye'deki farklı politika oluşturma süreçlerine katılımı için verimli mekanizmalar olduğu kanıtlanabilmektedir.

Benzer şekilde, Türkiye'nin İklim Konseyi, Sivil Toplumun bazı çalışma gruplarına daha sistematik dahil edilmesine dair iyi bir örnektir. Aktörlerin çeşitliliğini kapsayan ve ulusal/sektörel düzeyde ağlar ve platformlar dahil olmak üzere düzenli ve katılımcı haritalamalar tavsiye edilmektedir.

5.3. AB - Türk Sivil Toplumunu etkileşimi

5.3.1. Önemli AB ve Uluslararası iklim politikası gelişmelerine odaklanmak

AB, iklim değişikliğine karşı küresel mücadelenin ön saflarında yer almakta ve iddialı iklim politikaları benimsemektedir. Bu yeni politikalar, örneğin AB SKDM gibi, anlamlı sınır ötesi ekonomik etkilere sahip olacaktır (Bkz. Kutu 1) ve bu politikalar, Türk hükümetini ve işletmelerini SKDM'nin etkisini ya bir yerel ETS ya da bir karbon vergisi yoluyla yönetmek için stratejik politika seçimlerine yönlendirmiştir.

Proje faaliyetleri kapsamında yapılan görüşmeler sırasında Türkiye'deki STK'lar kendilerini en çok ilgilendiren politikaların şunlar olduğunu belirtmiştir: AYM, AB SKDM, Yeni DEEP, yenilenebilir enerji politikaları, Tarladan Sofraya stratejisi ve uluslararası düzeyde, Paris Anlaşmasının 6. Maddesi (bkz. Bölüm 2.4).

Türkiye'deki STK'lar, ilgili tüm Avrupa ve uluslararası iklim politikası gelişmelerinden haberdar olmalı, kapasite oluşturmaları ve üyelerini etkileme hazırlanmaları için desteklemelidir. Ek olarak, iklim eylemi, çevre alanında kapasite geliştirme ve AB'nin çevresel hedeflerine uyum sağlamanın etkileri konusunda artan kamu anlayışı ve artırılmış paydaş kapasitesi için teknik yardım sağlanması yararlı olacaktır.

5.3.2. AB'den ve alınan uluslararası derslerden ve en iyi uygulamalardan yararlanmak

Paydaşların çoğu, alınan derslerin ve en iyi uygulamaların paylaşılmasının, STK'ların hedeflerine en etkili ve verimli şekilde ulaşmaları için yararlı bir araç olduğuna dikkat çekmiştir. En iyi uygulamalar, diğer yöntemlerle elde edilenlerden daha üstün sonuçlara ulaşmayı sağlarken, alınan dersler geçmişten gelen benzer hataların tekrarlanmamasını sağlamaktadır.

AB'de, E3G, CEE Bankwatch, Europe Beyond Coal gibi araştırma ve savunuculuk kuruluşları, AB'de geçiş sürecinde olan kömür bölgeleri için öğrenilen değerli dersleri sağlamakta ve kömür ve fosil bağımlı faaliyetlerden geçiş sürecinde olan yeni bölgeleri desteklemektedir.

Buna ek olarak, Avrupa Komisyonu, teknik yardım sağlayan, bilgiyi teşvik eden, iyi uygulamaların paylaşımını, kapasite geliştirmeyi ve etkilenen tüm sektörler ve çok çeşitli paydaşlar arasında ikili ve çok taraflı görüş alışverişini teşvik eden verimli bir araç olan Adil Geçiş Platformunu oluşturmuştur. (bkz. Bölüm 5.6)

Benzer şekilde, Türkiye'deki STK'lar, bölgelerini ve yerel halkı kömürü aşamalı olarak bırakma ve daha temiz enerji kaynaklarına geçiş konusunda desteklemek için en iyi uygulamalardan öğrenebilmektedirler.

5.3.3. Gelişen iklim politikası ortamındaki fırsatlardan yararlanmak

Avrupa'nın ve Türkiye'nin iklim gündeminde kayda değer ilerleme kaydedilmiştir. AB Yeşil Mutabakatı ve jeopolitik etkisi, doğru politikalar uygulandığı takdirde STK'lar için Türkiye ekonomisinin sürdürülebilir kalkınmaya dönüşümü için yeni bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Türkiye, AYM ile uyum sağlamayı ve Türkiye'deki iklim hedefini artırmayı amaçlayan Türkiye Yeşil Mutabakat Eylem Planını halihazırda yayınlamıştır (bkz. Bölüm 3.4).

5.3.4. AB-Türkiye işbirliğini yeniden düşünmek: AB-Türkiye ilişkileri için yeni bir yol

Geçmiş yıllarda katılım müzakerelerinde kaydedilen küçük ilerlemeye bakılmaksızın, Türkiye özellikle iklim cephesinde AB müktesebatına uyum sağlama-ya devam etmiştir.

Avrupa Birliği ve Türkiye, göç, ekonomi, ticaret, iklim eylemi, enerji güvenliği ve yeşil hidrojen dahil yenilenebilir kaynaklar, dijitalleşme, sağlık, tarım ve gıda güvenliği, araştırma ve yenilik, altyapı ve ulaşım gibi ortak çıkar alanlarında çok yönlü bir ilişkiye sahiptir. Düzenleyici uyumu korurken, ortak zorluklar ve fırsatlardan oluşan bu stratejik alanlarda geliştirilmiş işbirliği, Avrupa Birliği entegrasyon sürecinin yeniden canlanmasını da destekleyecektir. Bu da AB'nin sürdürülebilirlik hedeflerinin uygulanmasını ve iklim eyleminde küresel liderliğini kolaylaştıracaktır.

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi altındaki AB-Türkiye Adil Geçiş Fonu (JTF) ve Avrupa Bölgeler Komitesi altındaki Türkiye Çalışma Grubu gibi mevcut diyalog mekanizmaları, işbirliğini ve siyasi diyalogu kolaylaştıran değerli araçlardır, korunmalı, teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

Son olarak, Türk ve Avrupa iş topluluğu, Türkiye'nin Avrupa Yeşil Mutabakatına kapsamlı uyumunu ve entegrasyonunu ve daha geniş sürdürülebilirlik gündemini sağlamanın en etkili yolu olarak Gümrük Birliği modernizasyonunun başlatılmasına öncelik vermektedir.

5.3.5. AB ve Türkiye'deki STK'lara en alakalı iklim politikası gelişmeleri hakkında güncellemeleri bildirmek için bir platform oluşturmak

STK'ların, kuruluşları ve üyeleriyle ilgili en son politika gelişmelerinden haberdar olmaları çok önemlidir. Avrupa ve Türk Sivil Toplumunu için farklı politika alanlarına sahip ortak bir platform, temel iklim gelişmeleri hakkında eşit ve zamanında bilgi erişiminin sağlanması için faydalı olabilmektedir. Bu aynı zamanda STK'ların belirli politikalar hakkında geri bildirim ve girdi sağlayabileceği bir platform olmalıdır.

Platform, Avrupa Komisyonu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti veya harici bir kuruluş altında barındırılabilen ve bilgiler hem İngilizce hem de Türkçe olarak sunulabilmektedir. Böyle bir platform, Avrupa ve Türk sivil toplum kuruluşları arasında sürdürülebilir ve güçlendirilmiş bir diyalog yaratacaktır.

SİVİL TOPLUM EYLEM ALANLARI

1. Ortak bir vizyon yaratmak
2. İletişim stratejilerini geliştirmek ve medya erişimini artırmak
3. Kuruluş içerisinde kapasite geliştirmek
4. Uzun süre faaliyet gösterebilmek için finansman sağlamak

HÜKÜMET-SİVİL TOPLUM ETKİLEŞİMİ

5. Sert kontrol mekanizmalarından kaçınmak
6. Politika oluşturma süreçlerine daha çeşitli Sivil Toplum Kuruluşları grubunu dahil etmek
7. Sivil Toplum için katılımcı süreçler düzenlemek

AB-TÜRK SİVİL TOPLUMU ETKİLEŞİMİ

8. Önemli AB ve Uluslararası iklim politikası gelişmelerine odaklanmak
9. AB'den ve alınan uluslararası derslerden ve en iyi uygulamalardan yararlanmak
10. Gelişen iklim politikası ortamındaki fırsatlardan yararlanmak
11. AB-Türkiye işbirliğini yeniden düşünmek: AB-Türkiye ilişkileri için yeni bir yol
12. AB ve Türkiye'deki STK'lara en alakalı iklim politikası gelişmeleri hakkında güncellemeleri bildirmek için bir platform oluşturmak

Ek 1

Danışılan sivil toplum kuruluşları: Cembureau, Eurometaux, FuelsEurope, TÜRKONFED, TUSİAD, Kadir Has Üniversitesi, YASED, Yeşil Düşünce Derneği, GCCA+, İZKA, EBSO, WBCSD, ISO, WWF, Türkiye Demir Çelik Derneği, Turcimento, İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul Teknik Üniversitesi

Yürütülen çalıştaylar:

- 6 Temmuz 2021: AB-Türkiye İklim Politikası Diyalogu: Açılış Etkinliği
- 6 Ekim 2021: AB-Türkiye İklim Politikası Diyalogu: SKDM, ETS ve Adil Geçiş Mekanizması üzerine derinlemesine inceleme
- 23 Şubat 2022: AB-Türkiye İklim Politikası Diyalogu: İklim politikalarının geliştirilmesinde Sivil Toplumun Rolü

